

BILAN

RAPPORT 2006/128

Gilze en Rijen (NB), Broekakker - Oost

Ecologische quickscan en een aanvullend veldonderzoek naar vleermuizen
en broedvogels

in opdracht van de gemeente Gilze en Rijen

Rapport-ID

Titel	Gilze en Rijen (NB), Broekakker - Oost. Ecologische quickscan en een aanvullend veldonderzoek naar vleermuizen en broedvogels
ISSN	1572-3194-2006/128
Rapportnummer	2006/128
Aantal pagina's	50
Opdrachtgever	Gemeente Gilze en Rijen
Contactpersoon opdrachtgever	R. Stoop
Onderzoekskader	herbestemming
Projectleider BILAN	J.van Suijlekom
Auteur(s)	C. Bezemer – de Vugt, E.korsten , J. van Suijlekom en BTL planbureau
Kaarten en afbeeldingen	C. Bezemer – de Vugt, BTL
Datum definitief	11 oktober 2006
Digitale versie	-
Verzending definitief aan	Pouderoyen Compagnons KB-depot Universiteit van Tilburg
Akkoord BILAN	C. Witteveen Directeur

BILAN

B: Fontys Hogescholen, Mollergebouw
Prof. Goossenslaan 1-01, ruimte A 1.16, Tilburg
P: Postbus 90903, 5000 GD TILBURG
T: 0877 876322
F: 013 5360051
E: bilan@fontys.nl
W: www.bilan.nl

© BILAN 2006

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoudsopgave

1	Ecologische quickscan	7
1.1	Inleiding	7
1.2	Administratieve gegevens project	7
1.3	Wet- en regelgeving	7
1.4	Beschrijving van het plangebied	8
1.5	Geplande ingrepen	9
1.6	Methode	9
1.7	Resultaten	10
1.8	Conclusies en aanbevelingen	14
2	Aanvullend onderzoek naar vleermuizen	15
2.1	Inleiding / methode	15
2.2	Resultaten	16
2.3	Beschermde status van waargenomen soorten	18
2.4	Interpretatie van de waarnemingen : functie van het gebied voor waargenomen vleermuissoorten	19
2.5	Effect van de geplande ingrepen op vleermuizen	20
3	Aanvullend veldonderzoek broedvogels	22
3.1	Inleiding	22
3.2	Werkwijze	28
3.3	Beschermde soorten	31
3.4	Conclusies en aanbevelingen	39
3.5	Bijgestelde conclusies en aanbevelingen op basis van recente wijzigingen in het ontheffingsbeleid	44
4	Literatuur	45
	Bijlage 1: Rapportage natuurloket	47
	Bijlage 2: Toelichting tabellen soorten Flora- en faunawet	49
	Bijlage 3: Samenvatting handleiding broedvogels monitoring project (Sovon)	50

Figuren

Fig. 1:	Ligging van het plangebied	8
Fig. 2:	Geplande ingrepen.	9
Fig. 3:	Ligging van het plangebied (blauw) geprojecteerd op de Groene Hoofdstructuur	10
Fig. 4:	Belangrijkste terreinkenmerken van het plangebied.	11
Fig. 5:	Zones in het plangebied	17

1 Ecologische quickscan

1.1 Inleiding

In opdracht van Pouderoyen Compagnons (d.d. 26 oktober) voerde BILAN in november 2005 een ecologische quickscan uit voor het plangebied Broekakker-Oost, in Gilze, gemeente Gilze en Rijen, provincie Noord-Brabant. Het onderzoek werd verricht in het kader van een herbestemming van deze locatie.

Doel van dit onderzoek was te bepalen of beschermde soorten in het plangebied aanwezig zijn, dan wel verwacht kunnen worden. Er werd gekeken naar mogelijk aanwezige natuurwaarden van het plangebied zelf en van de directe omgeving. Daarnaast werd een inschatting gemaakt van de gevolgen voor de aanwezige flora en fauna na realisatie van ingrepen.

1.2 Administratieve gegevens project

Provincie	Noord - Brabant
Gemeente	Gilze en Rijen
Plaats	Gilze
Oppervlakte plangebied	62 ha
Kaartblad	50 Oost
Opdrachtgever	De gemeente Gilze en Rijen
Uitvoerder	BILAN
BILAN projectcode	B3023 / B3048

1.3 Wet- en regelgeving

Activiteiten die schadelijk zijn voor het milieu krijgen geen toestemming zonder voorafgaande beoordeling op de milieueffecten.¹

In de Flora- en faunawet worden in het wild levende, veelal kwetsbare, plant- en diersoorten beschermd. Die bescherming moet ertoe leiden dat het voortbestaan van de soort niet in gevaar komt. Bij iedere geplande ingreep is er een wettelijke plicht zorg te dragen voor plant- en diersoorten. Beschermde soorten ontleen hun status aan opname in de Flora- en faunawet, de Habitatrichtlijn en/of de Vogelrichtlijn. De Nederlandse en Europese wetgeving stelt met deze wetten eisen aan de uitvoering van projecten die nadelige effecten hebben op specifieke natuurwaarden. Om de bescherming van deze natuurwaarden te realiseren moet vooraf bekend zijn of in een plangebied beschermde soorten voorkomen. Indien dat het geval is, moet een effectenstudie bepalen of met de uitvoering van het plan geen afbreuk wordt gedaan aan het instandhouden van deze beschermde soort(-en). Wanneer sprake is van negatieve effecten voor beschermde soorten, moet bezien worden of deze kunnen worden opgeheven door planwijzigingen of door wijzigingen van de uitvoeringsmethode. Wanneer dit niet mogelijk blijkt, moet ontheffing worden aangevraagd bij het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

¹ "Een vergunning die door een gemeente, waterschap of andere instantie in het kader van een verordening, bestemmingsplan of enig ander beleid is verleend, ontslaat u niet van de plicht om ook te voldoen aan de Flora- en faunawet. Hetzelfde geldt voor een MER-rapportage. Genoemde documenten geven geen ontheffing voor mogelijke overtredingen van de Flora- en faunawet. Indien het werk leidt tot overtreding van de verbodsbepalingen (artikel 8 t/m 12) van de Flora- en faunawet moet dus nog apart een ontheffing van de Flora- en faunawet worden aangevraagd." (www.minlnv.nl)

In februari 2005 is de AMvB art.75 van de Flora- en faunawet in werking getreden. Voor ruimtelijke ontwikkelingen geldt in veel gevallen op voorhand een vrijstelling op de ontheffingsprocedure voor artikel 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet. Voor algemene soorten geldt een algemene vrijstelling, waaraan geen aanvullende eisen worden gesteld. De soorten zijn vastgelegd door het ministerie van LNV. Voor zeldzamere soorten en soorten die extra bescherming genieten in Europees verband, wordt vrijstelling verleend op voorwaarde dat gehandeld wordt conform een goedgekeurde gedragscode. In een dergelijke code wordt aangegeven welke gedragslijnen men volgt om het schaden van beschermde soorten zo veel mogelijk te voorkomen, voor broedvogels bijvoorbeeld het aanpassen van de planning aan het broedseizoen. Zonder gedragscode dient een ontheffing aangevraagd te worden.

Het ministerie van LNV geeft in de *toelichting tabellen flora en faunawet* aan onder welk beschermingsregime een beschermde soort word gerekend.

1.4 Beschrijving van het plangebied

Het plangebied ligt in het buitengebied ten oosten van de kern Gilze en heeft een totale omvang van circa 62 ha. In het noorden en oosten wordt het begrensd door de snelweg A58, in het zuiden door de Tilburgsebaan en in het westen door een brede watergang, parallel aan de doorgaande weg naar Alphen (zie figuur 1). Enkele wegen doorkruisen het plangebied waaraan verspreid, veelal agrarische, bedrijven gevestigd zijn.

In het plangebied worden bos, bebouwing en akkers/weilanden afgewisseld. Het is daarom te typeren als relatief kleinschalig. Verreweg de meeste watergangen voerden geen water, waardoor het plangebied vochtig tot droog te noemen is.

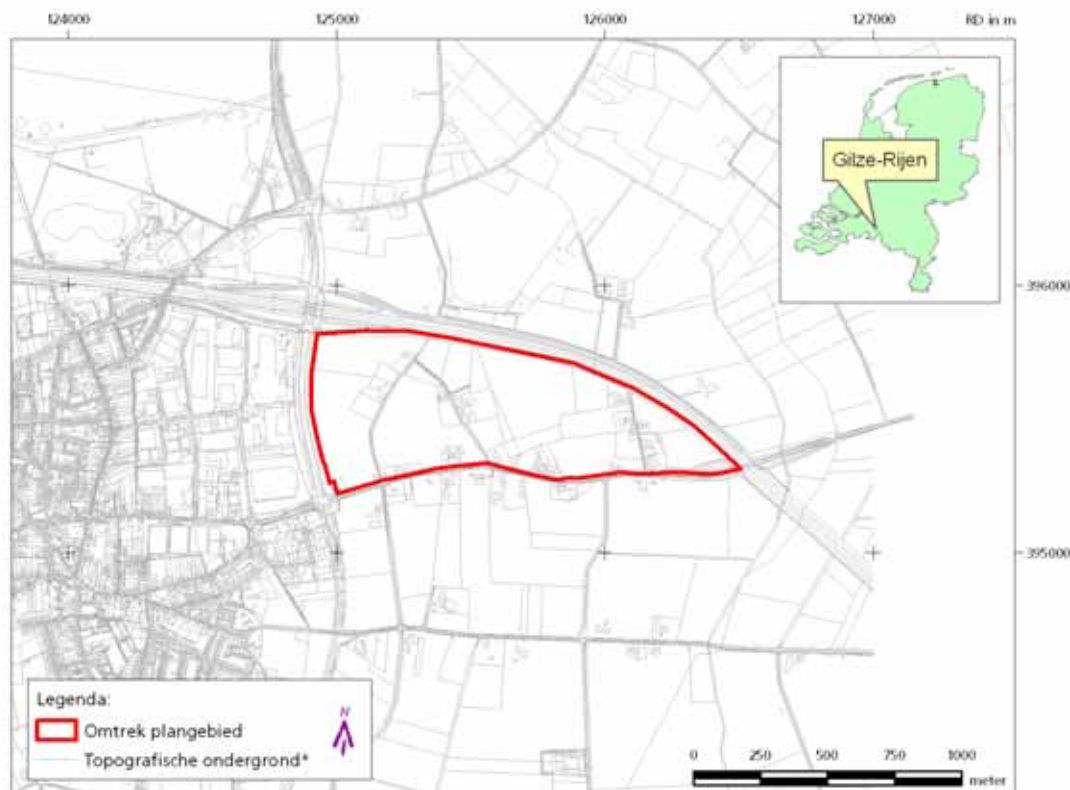

Fig. 1: Ligging van het plangebied.
Bron: <http://www.natuurloket.nl>.

1.5 Geplande ingrepen

Fig. 2: Geplande ingrepen.
(Bron: <http://www.gilzerijen.nl>)

Er zijn plannen het gebied te ontwikkelen tot een bedrijventerrein, waarbij het huidige karakter van het gebied zal worden geïntegreerd in het ontwerp. Op basis van de karakteristiek wordt de locatie verdeeld in drie bedrijfsvlakken. Het centrale deel zal een intensief, compact en goed geoutilleerd bedrijventerrein worden. Langs de noordgrens en de Langenbergseweg is in het "groen" ruimte voor meer representatieve vormen van bedrijvigheid. Langs de Tilburgsebaan voor bedrijvigheid aan huis. Het bedrijventerrein krijgt een zeer groen karakter. In de groenstructuur spelen het beekdal van de Groote Leij en een groene zone langs de A58 een belangrijke rol².

1.6 Methode

Naast een korte veldinspectie werden diverse bronnen geraadpleegd (Natuurloket, de cd-rom van de provincie Noord-Brabant en verspreidingsatlassen van diverse soortengroepen).

Het plangebied werd bezocht op 21 november 2005. Tijdens deze inspectie werd gekeken naar de aanwezige ruimtelijke structuren en beschikbare biotopen voor flora en fauna. Op basis van expert-judgement werd een inschatting gemaakt over mogelijke aanwezigheid van de door de Flora- en faunawet beschermde soorten.

Het plangebied werd beoordeeld op het verwachte voorkomen van de volgende soortgroepen:

- vaatplanten
- zoogdieren
- broedvogels
- amfibieën en reptielen
- vissen
- libellen en dagvlinders

² www.gilzerijen.nl/websites/gilzerijen/upload/structuurplanGilze

1.7 Resultaten

1.7.1 Bureauonderzoek

Ecologische hoofdstructuur

In het westelijke deel van het plangebied liggen enkele groenstructuren, die aangewezen zijn als *overig bos- en natuurgebied*. Deze zones bevatten een minder hoge natuurwaarde, waarin de ontwikkeling van landschapswaarden wordt nagestreefd. In het zuiden grenst het aan een struweelvogelgebied, waarin onder andere handhaving van houtwallen en zandpaden wordt nagestreefd waardoor struweelvogels kunnen gedijen.

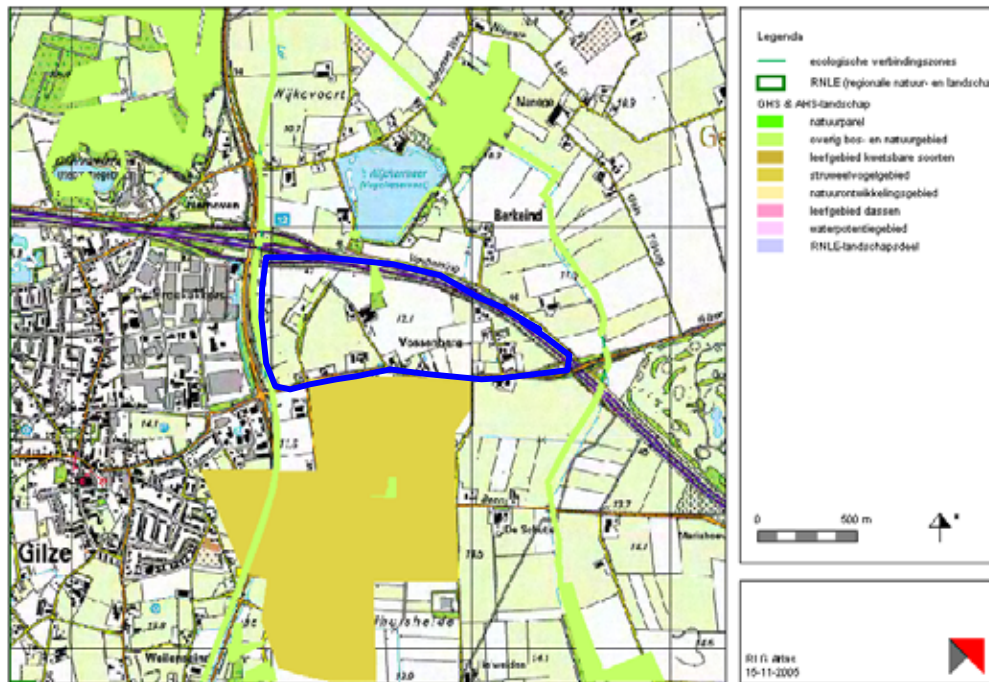

Fig. 3: Ligging van het plangebied (blauw) geprojecteerd op de Groene Hoofdstructuur.
Bron: digitale atlas RLG, 2003.

Natuurloket

Voor het plangebied werden kilometerhokken 124,395, 125,395 en 126,395 geraadpleegd (zie bijlage 1). Daaruit blijkt dat de kilometerhokken alleen op de vaatplanten goed onderzocht zijn. Binnen kilometerhok 124,395 is één wettelijk algemeen voorkomende beschermde soort van tabel 1 aangetroffen.

Het grootste gedeelte van het plangebied valt binnen kilometerhok 125,395. Van dit kilometerhok zijn de soortgroepen niet tot matig onderzocht. Broedvogels zijn strikt beschermd vanuit tabel 3.

1.7.2 Veldinspectie

De perceelsscheidingen ten westen van de Spoelstraat bestonden uit struwelen dan wel hagen (zie figuur 4). Ten westen van deze hagen lag een (aardappel)akker. Aan de westelijke rand werd deze ingesneden door afwateringssloten (3). De bodem en oevers ervan waren begroeid met soorten zoals riet, grote brandnetel, braam en verschillende soorten grassen. In noord-zuidrichting stonden oude(re) bomen min of meer in een rij (4).

In het struweel ten oosten van de Spoelstraat domineerden relatief jonge bomen zoals zomereik, vlier en Amerikaanse vogelkers. Er lagen meerdere hopen met snoeiafval.

Het bos lag in een relatief open omgeving. Verspreid was er (tuin)afval gedumpt. De omringende percelen waren na de maïsoogst ingezaaid met gras. Verspreid stonden bomen en/of bomenrijen, veelal op de greppeloever.

Het oostelijke deel was in gebruik als weiland, waarin engels raaigras domineerde. Het talud van het viaduct met de A58 was begroeid met eiken, waarin kauwennesten aanwezig waren.

Zowel aan de Tilburgsebaan als ook aan de Vossenbergring lag een voormalige brandput, met steile oevers en een relatief lage waterstand.

De dakbedekking van de bebouwing in het plangebied was divers, waardoor er in potentie geschikte locaties aanwezig zijn voor beschermde zoogdieren en broedvogels.

De akkers en weilanden zijn te typeren als soortenarm en voedselrijk met een lage ecologische waarde waar een rijk ontwikkelde vegetatie ontbreekt. De laanbomen, struwelen/hagen en greppels geven het gebied ecologische betekenis.

Fig. 4: Belangrijkste terreinkenmerken van het plangebied.
Bron ondergrond: gemeente Gilze en Rijen.

1.7.3 Vaatplanten

Tijdens het veldbezoek werden in het plangebied geen beschermde plantensoorten aangetroffen.

De watergang (1), tevens de westgrens van het plangebied, was geschoond. Er werden overblijfselen aangetroffen van riet en pitrus, soorten van het voedselrijke milieu.

In het bos (6) werden soorten zoals zomereik, grove den, ruwe berk, hulst en gewone vlier aangetroffen. In de ondergroei domineerden bramen. Daarnaast werden soorten aangetroffen zoals hemelsleutel, gewone salomonszegel brede stekelvaren en hulst, soorten van het vochtige, matig voedselrijke milieu.

In het struweel (5) werden naast zomereik, braam en grote brandnetel, brem en eikvaren (voedselarm), soorten van het droge milieu, waargenomen.

De groenstrook op het talud (8) was te typeren als jong, voedselrijk bos met soorten zoals Amerikaanse eik en zomereik, met in de ondergroei braam en brandnetel.

Verreweg de meeste bermen in het plangebied werden gebruikt als hondenuitlaatplaats waardoor deze voedselrijk zijn. Er werden dan ook soorten van het verstoorde, voedselrijke milieu aangetroffen zoals straatgras, madeliefje en grote weegbree.

De overgang tussen agrarische grond en de groenstructuren was scherp begrensd met een smalle strook ruigtekruiden. Het agrarische gebruik alsmede het gebruik als hondenuitlaatplaats zorgen voor versturende en voedselrijke omstandigheden waardoor de kans op een geschikte biotoop voor de door de Flora- en faunawet beschermde plantensoorten minimaal is.

De door de Flora- en faunawet beschermde plantensoorten zijn kwetsbare, vaak kritische soorten. Volgens de rapportage van natuurloket is in kilometerhok 124,395 één algemeen voorkomende beschermde soort van tabel 1 aangetroffen.

1.7.4 Vleermuizen

Het plangebied is een potentieel geschikte habitat voor vleermuizen zoals de gewone dwergvleermuis, de laatvlieger en de rosse vleermuis. Enkele bomen hadden holten en zijn daardoor geschikt als verblijfplaats. Het plangebied heeft duidelijk doorlopende lijnelementen, waardoor deze geschikt lijken als foerageerroute. Diverse woningen lijken zeer geschikt te zijn voor gebouwbewonende soorten zoals de gewone dwergvleermuis en de laatvlieger. Zowel schoorstenen als pannendaken kunnen door vleermuizen worden gebruikt als verblijfplaats. Bij de geplande ingrepen worden de huidige woningen afgebroken en zullen meerdere lijnelementen verdwijnen.

1.7.5 Overige zoogdieren

In het bos (6) werden diverse holen aangetroffen van konijn, muis en woelrat. Op akkers werden molshopen en muizenholen (veldmuis?) waargenomen. Naast de mol en het konijn worden ook haas, woelrat en veldmuis verwacht. In en nabij de struwelen en erven kunnen egel, bunzing en wezel voorkomen. Alle zijn algemene soorten.

Voor een muizenhol werden duivenveren waargenomen, waardoor het mogelijk een verblijfplaats van de wezel is. Deze kan ook muizenholen betrekken.

1.7.6 Broedvogels

De aanwezige bomen en struwelen worden in het broedseizoen gebruikt door broedvogels. Alle in Nederland voorkomende vogelsoorten worden beschermd door de Flora- en faunawet en de Vogelrichtlijn. Het verstoren van broedende vogels is om die reden dan ook niet toegestaan.

Tijdens het veldbezoek werden vogelsoorten waargenomen zoals houtduif, roek, kauw, buizerd, reiger, vink, huismus, kwartel, merel, koolmees en spreeuw. Van deze algemene soorten gaat de huismus sterk achteruit en staat daarom vermeld op de Rode Lijst.

Een bewoner had meerdere malen rond de schemering een uil waargenomen (mondelinge mededeling). Vermoedelijk gaat het om een ransuil, een soort van de Rode Lijst. Dit is een standvogel, die gebruik maakt van oude nesten, in het bijzonder van kraaiachtigen.

Het plangebied kan potentieel een geschikte habitat zijn voor weidevogels zoals patrijs en vogels gebonden aan agrarische bebouwing en erven, zoals zwaluwen.

1.7.7 Amfibieën

Met uitzondering van de westgrens (2), de sloot in de akker (3) en de voormalige brandputten, was er geen water in het gebied aanwezig. Verreweg de meeste greppels waren begroeid met onder andere grassen. De watergang en de daarmee verbonden sloot waren begroeid met riet, een soort van het voedselrijke milieu. De voormalige brandputten hadden steile oevers, waar eveneens plantensoorten van het voedselrijke milieu groeiden. Ook het water was voedselrijk. De eiafzet door en ontwikkeling van amfibieën wordt in sterke mate beïnvloed door omgevingsfactoren zoals voedselrijkdom. Door de hoge voedselrijkdom zijn slechts de bruine kikker, de meerkikker, de gewone pad en de kleine watersalamander te verwachten. Dit zijn algemene soorten, die geen hoge eisen stellen aan hun omgeving.

1.7.8 Overige soortgroepen

Van de reptielen, vissen, libellen en dagvlinders worden in het plangebied geen zeldzame en/of bedreigde soorten verwacht. In het plangebied ontbreken geschikte habitats voor deze soortgroepen. De meeste ervan zijn afhankelijk van permanent schoon water en/of specifieke waardplanten.

1.8 Conclusies en aanbevelingen

1.8.1 Beschermd status

In het plangebied zijn struweel, bos en de watergang aangewezen als overig bos- en natuurgebied. Deze zones bevatten een minder hoge natuurwaarde, waarin de ontwikkeling van landschapswaarden wordt nagestreefd. Bij de geplande ingrepen blijven deze gehandhaafd.

1.8.2 Ontheffing op de Flora- en faunawet

	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
zoogdieren	Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>
	Mol	<i>Talpa europaea</i>
	Wezel	<i>Mustela nivalis</i>
	Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
	Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>
	Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
	Haas	<i>Lepus europaeus</i>
	Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
vleermuizen	Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>
	Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>
	Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>
amfibieën	Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
	meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>
	Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>
	Kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>

Tabel 1: Verwachte soorten, exclusief broedvogels

Vleermuizen

In het plangebied vormen oudere woningen potentieel geschikte verblijfplaatsen voor vleermuizen. Mogelijk worden deze gebruikt door de laatvlieger en/of de gewone dwergvleermuis.

Vleermuizen genieten een strikte bescherming krachtens de Flora- en Faunawet en de Habitatrichtlijn. Indien het vermoeden bestaat dat er tijdelijke of vaste verblijfplaatsen van aanwezig zijn en deze dreigen te verdwijnen door sloop is een gerichte veldinventarisatie naar vleermuizen verplicht. Daarom wordt voor vleermuizen een aanvullend veldonderzoek aanbevolen met behulp van een batdetector. Dit veldonderzoek heeft als doel vast te stellen, dan wel uit te sluiten of woningen en/of boomholten worden gebruikt door vleermuizen en door welke soorten. Dit veldonderzoek dient te bestaan uit minimaal drie avondbezoeken en minimaal één ochtendbezoek verdeeld over het voorjaar, de vroege zomer en de late zomer. Hierdoor kan worden vastgesteld of woningen en/of bomen worden gebruikt door vleermuizen en door welke soorten.

Naast gericht onderzoek rond de bebouwing is het gewenst ook de directe omgeving te onderzoeken om vast te stellen wat de rol van het plangebied is voor vleermuizen.

Broedvogels

Het plangebied is een potentieel geschikte habitat voor een aantal vogelsoorten van de Rode Lijst. Deze genieten extra bescherming vanuit de Flora- en faunawet.

Daarom wordt een inventariserend veldonderzoek aanbevolen om vast te stellen, dan wel uit te sluiten welke soorten in het plangebied voorkomen.

Dit veldonderzoek dient te bestaan uit verschillende bezoeken gedurende het broedseizoen (februari - juli).

Overige zoogdieren en andere soortgroepen

Uit inventarisatie en veldbezoek is gebleken dat het plangebied een geschikte habitat vormt voor een aantal algemene, beschermde soorten.

Per februari 2005 geldt voor ruimtelijke ingrepen een aanpassing op het ontheffingenbeleid van de Flora- en faunawet. Bij ruimtelijke ingrepen geldt op voorhand een vrijstelling voor algemeen voorkomende diersoorten, mits een lichte toets heeft plaatsgevonden (zie bijlage 2). Deze ecologische quickscan geldt als lichte toets. Op basis van artikel 2 van de Flora- en faunawet geldt de zorgplicht, die stelt dat binnen alle redelijkheid schade aan flora en fauna zo veel mogelijk dient te worden beperkt.

Voor de algemene soorten die in dit plangebied voorkomen hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd. Er wordt voor de overige soortgroepen geen vervolgonderzoek noodzakelijk geacht.

2 Aanvullend onderzoek naar vleermuizen

2.1 Inleiding / methode

In de periode april- eind augustus 2006 werd door Bilan in opdracht van de gemeente Gilze en Rijen d.d. 29 maart 2006 een veldonderzoek uitgevoerd naar vleermuizen. Aanleiding was de reeds eerder door Bilan uitgevoerde ecologische quickscan (zie deel 1)³. Bij het eerste veldbezoek werden de bewoners op de hoogte gesteld van het onderzoek en werden vragen gesteld met betrekking tot vleermuizen in of rond de woning. Op de camping aan Spoelstraat nr. 7 werd eveneens onderzoek uitgevoerd. In overleg met de campingeigenaar werd, om gasten niet onnodig te storen, afgesproken alleen 's avonds onderzoek uit te voeren en af te zien van nacht- of ochtendbezoeken. Bij aanvang van de veldronden in juni gaf de eigenaar van het perceel Spoelstraat nr. 13 geen toestemming meer het terrein te betreden. Op basis van de beperkingen in de ochtend werd de veldstrategie aangepast door de intensiteit te verhogen en zoveel mogelijk met twee personen te posten. Er werden in de maanden juni en juli drie extra veldronden ingepland om eventuele verblijven in de avond vast te kunnen stellen. Het is namelijk in de ochtend makkelijker aan de hand van zwermende dieren een verblijfplaats vast te stellen. Doordat de uitvliegtijd doorgaans kort is, is dit in de avond lastiger en zeker met weinig dieren. De woningen in het plangebied hadden voor het posten een zeer gunstige ligging: in een geheel open gebied of met aan de achterzijde begroeiing (vleermuizen hebben ruimte nodig om uit en in te vliegen), waardoor uitvliegende dieren op bepaalde plekken konden worden verwacht, of niet gemist konden worden door de openheid.

Er werden in totaal negen veldbezoeken uitgevoerd in de periode maart juni, juli en augustus, weergegeven in tabel 2. Daarbij werd bepaald wat de rol van de bebouwing was voor vleermuizen en werd de omgeving geïnspecteerd op potentiële vliegroutes en mogelijke verblijfplaatsen in bomen. Tijdens alle veldbezoeken werd bij de woningen gepost op uitvliegende dieren. Daarnaast werd de bebouwing geïnspecteerd op uitwerpselen. De bomen in het plangebied werden geïnspecteerd op holten en spleten. Met behulp van een batdetector (Petterson D240X) werd de aanwezigheid van vleermuizen vastgesteld en individuen op naam gebracht. Ter referentie werden in juni opnamen gemaakt (*time-expansion* opgenomen met behulp van een Edirol R09 in WAV-formaat). Naast determinatie werd bepaald of er sprake was van een verblijfplaats en wat de rol was van het plangebied voor vleermuizen in het algemeen (onder andere vliegroutes). De avondbezoeken werden uitgevoerd vanaf een uur voor zonsondergang tot ruim twee uur na zonsondergang. Het posten bij de woningen vond tot maximaal een uur na zonsondergang plaats. Daarna werd de omgeving onderzocht op vleermuizen.

³ Conceptrapport ecologische quickscan Gilze Broekakker-Oost, Bilan 2005, ongewijzigd overgenomen in dit rapport.

Datum / nr. veldbezoek	Aantal Waar- nemers	Aantal waarnemingen per soort		
		Gewone Dwergvleermuis (Pipistrellus pipistrellus)	Ruige dwergvleermuis (Pipistrellus nathussii)	Laatvlieger (Eptesicus serotinus)
18-04-06 (1)	1	4		
19-04-06 (2)	2	4	1	
08-06-06 (3)	2	2		11
20-06-06 (4)	2	3 (+1 buiten plangebied)		6 (+ 1 buiten plangebied)
22-06-06 (5)	2	2		
27-06-06 (6)	1	1		
05-07-06 (7)	1	2		
18-07-06 (8)	2	1		1
23-08-06 (9)	2	4-6 (+2 buiten plangebied)		1

Tabel 2: Velddata en aantal waarnemingen

2.2 Resultaten

Vroege voorjaar (april)

Tijdens de eerste veldronden was het op beide avonden licht bewolkt en was het droog met weinig wind. Het was redelijk koel, bij een temperatuur van $\pm 12-14^{\circ}\text{C}$. Het plangebied werd vooraf geïnspecteerd op mogelijke verblijfplaatsen. De bomen in het plangebied bleken jong en zonder geschikte holten of scheuren, en daardoor niet geschikt voor vleermuizen.

Aan de Middelbroeken (veldbezoek 1) werd vanaf een half uur tot bijna een uur na zonsondergang (21.50 u.) vier keer in ruime tussenposen een foeragerende gewone dwergvleermuis waargenomen. Mogelijk was dit hetzelfde dier. Er werden geen uitvliegende dieren waargenomen. In de omgeving van de Spoelstraat was geen activiteit.

Tijdens het tweede veldbezoek werd aan de Spoelstraat ten noorden van het pand nr. 13 een foeragerende ruige dwergvleermuis waargenomen. Ter hoogte van de camping (nr. 7) en pand nr. 9 werd rond zonsondergang (21.05 u.) vier keer een foeragerende gewone dwergvleermuis waargenomen. Alle dieren foerageerden rond de bomenlaan, waarbij soms rond de bebouwing werd gefoerageerd. Er werden geen uitvliegende dieren waargenomen. Het betrof vermoedelijk twee individuen. Sporen zoals uitwerpselen werden niet waargenomen. In de ruime omgeving van de Middelbroeken werd geen activiteit waargenomen.

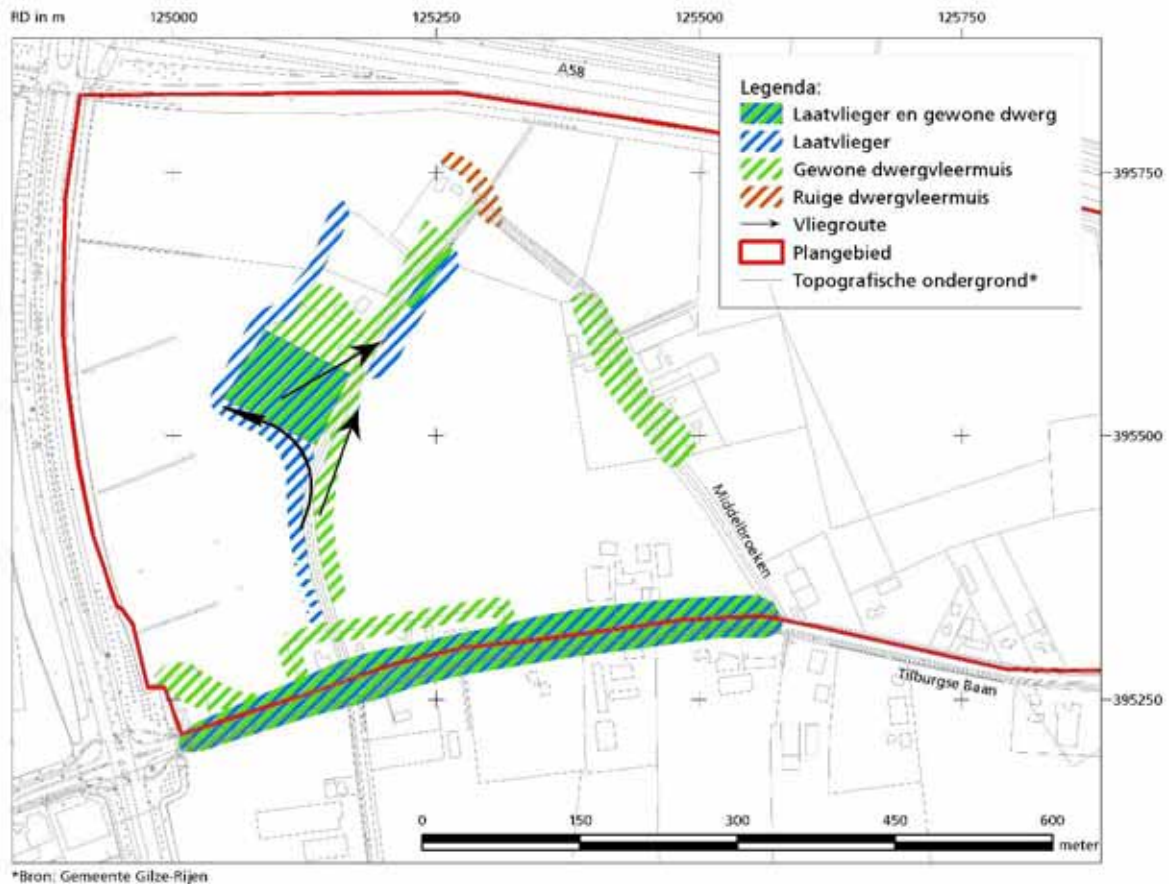

Fig. 5: Zones in het plangebied waar foeragerende en passerende vleermuizen werden waargenomen.

Voorjaar/ vroege zomer (veldbezoeken 3 t/m 7)

De veldbezoeken in juni en begin juli werden uitgevoerd onder gunstige omstandigheden: weinig tot geen wind, droog en een temperatuur tussen 19 en 25 °C. Er werden tijdens alle veldbezoeken relatief veel insecten waargenomen. Er werden geen sporen van vleermuizen aangetroffen.

Omgeving Spoelstraat

In juni en begin juli werden de camping en de panden aan nummer 7 en 9 drie keer bezocht met twee personen. Tijdens het bezoek op 8 juni werd elf keer vanuit de camping een passerende laatvlieger waargenomen vliegend in noordoostelijke richting, tot aan de houtwal / bomenrij aan de Spoelstraat (zie de meest noordelijke pijl in fig. 5). Tussen de waarnemingen zaten enkele minuten. Mogelijk betrof het elf individuen. De laatvliegers foerageerden kort langs de houtwal en verdwenen uit het zicht. Ongeveer twee weken later werd er op de camping zelf gepost. Toen werd er zes maal een foeragerende laatvlieger op het kampeerterrein. De dieren verdwenen in verschillende richtingen, waardoor het onduidelijk bleef of het hetzelfde dier betrof. Er werden geen uitvliegende dieren waargenomen. Tijdens de overige veldbezoeken werd de laatvlieger niet meer waargenomen. Op de camping en rond de houtwal aan de spoelstraat werden enkele passerende en foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Ook van de gewone dwergvleermuis werden geen uitvliegende dieren waargenomen. Rond het pand aan de Spoelstraat nr. 13 werd geen enkele activiteit waargenomen.

In de omgeving van de Spoelstraat werden alleen aan de Tilburgsebaan foeragerende gewone dwergvleermuizen en een laatvlieger waargenomen.

Omgeving Middelbroeken

Bij de bebouwing aan de Middelbroeken werden slechts enkele foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Mogelijk betrof het één individu. In de omgeving van de Middelbroeken werd langs de Tilburgsebaan een enkele keer een foeragerende gewone dwergvleermuis aangetroffen. Het open gebied was duidelijk niet in trek. Hier werden geen vleermuizen aangetroffen. Ook rond het bosje ten noordoosten van de Middelbroeken werd geen activiteit waargenomen.

Late zomer (veldbezoek 8 en 9)

De laatste twee veldbezoeken werden eveneens uitgevoerd onder vrij gunstige omstandigheden: windstil, droog en warm, tot zacht (25 - 17 °C). Tijdens de laatste twee veldbezoeken werden langs de Middelbroeken en de Spoelstraat eveneens foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Het aantal dieren was betrekkelijk laag. Rond de camping werden geen laatvliegers meer waargenomen. Wel werd tijdens beide bezoeken aan de Spoelstraat een passerend dier waargenomen uit zuidelijke richting, waarbij de houtwal werd gevolgd (zie fig. 5). Langs de Tilburgsebaan werden wederom enkele foeragerende dieren waargenomen. In het buitengebied werden geen vleermuizen waargenomen. rond de bebouwing. Opmerkelijk was dat er in zuidoostelijke deel van het plangebied en het noordelijke deel van de Spoelstraat geen enkel dier werd waargenomen. Tijdens het laatste veldbezoek werden geen roepende dieren waargenomen. Paarplaatsen waren niet aanwezig.

2.3 Beschermde status van waargenomen soorten

Bij het veldonderzoek naar vleermuizen werden in het plangebied slechts drie soorten vleermuizen aangetroffen. Van gewone dwergvleermuizen (*Pipistrellus pipistrellus*) werden op diverse locaties foeragerende dieren waargenomen. De laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) werd zowel foeragerend als op vliegroute waargenomen. Van de ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) werden slechts één waarneming gedaan.

In onderstaande tabel wordt de beschermde status van de gevonden soorten weergegeven:

		F&F-wet	EHRL II	EHRL IV	RL	RL_IUCN
Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	+		IV		
Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>	+		IV		
Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	+		IV		

Tabel 3: Beschermde status van de waargenomen vleermuissoorten

F&F-wet: Flora- en Faunawet, EHRL II/IV: Europese Habitatrichtlijn Bijlage II / IV, RL: Rode lijst van bedreigde en kwetsbare zoogdieren in Nederland, IUCN_RL: Internationale Rode Lijst van IUCN.

2.4 Interpretatie van de waarnemingen : functie van het gebied voor waargenomen vleermuissoorten

Foerageergebied

Het plangebied heeft voor zowel gewone dwergvleermuizen en laatvliegers de functie van foerageergebied. Van de gewone dwergvleermuis zijn per veldbezoek slechts 1 tot 6 foeragerende dwergvleermuizen waargenomen.

Deze foerageergebieden volgen sterk de aanwezige houtwallen en groenzones langs de wegen in het gebied en de groene zones rond gebouwen langs de Spoelstraat, Middelbroeken en de Tilburgse Baan. Met name het gebied rond de camping op Spoelstraat 7 zijn vaak foeragerende gewone dwergvleermuizen aangetroffen. Dat deel is door de vele houtwallen een beschutte plek met relatief weinig lichtbronnen en is daardoor erg aantrekkelijk voor deze vleermuizen.

Hetzelfde campingterrein en de omliggende houtwallen heeft voor de laatvlieger de functie van foerageergebied. In juni werden er 6 tot 11 foeragerende en/of passerende dieren waargenomen, maar daarbuiten werden geen of slechts één foeragerende laatvlieger waargenomen.

Van de ruige dwergvleermuis werd alleen in het vroege voorjaar een foeragerend dier waargenomen. In de zomer migreren de vrouwtjes van deze soort naar Oost-Europa en loopt het aantal waarnemingen terug. Hoewel de soort in het najaar niet meer is waargenomen is het waarschijnlijk dat ook één of enkele dieren in het najaar aanwezig zijn. Aangenomen mag worden dat het gebied slecht incidenteel foerageergebied voor deze soort is.

Vliegroutes

Alleen van de laatvlieger werd een duidelijke vliegroute in het plangebied gevonden.

Op 8 juni werd 11 keer een passerend dier waargenomen dat vanuit het campingterrein aan Spoelstraat 7 de Spoelstraat opvlogen en over de houtwal in oostelijke richting vlogen. In juni en augustus werd waargenomen dat een laatvlieger vanuit de Tilburgse Baan via de Spoelstraat en de houtwal ten westen van de camping het campingterrein opvloog om daar te jagen.

Verblijfplaatsen

Tijdens het veldonderzoek werden geen (kraam)verblijfplaatsen van vleermuizen aangetroffen. Twee bewoners van panden in het plangebied gaven bij aanvang van het onderzoek aan wel eens vleermuizen rond hun huis te hebben gezien. Op Middelbroeken 20 was in het verleden incidenteel een vleermuis achter de luiken aangetroffen. Op Spoelstraat 13 gaf de eigenaar te kennen jaarlijks vleermuizen in zijn huis te hebben. Bij het maken van een afspraak voor de controles in juni gaf deze echter geen toestemming om het perceel op (sporen van) de aanwezigheid van vleermuizen te onderzoeken. De waarnemingen die bij het posten rond dit perceel werden gedaan wijzen niet in de richting van een verblijfplaats van vleermuizen.

De gevonden vliegroute van laatvliegers vanaf of over de camping aan Spoelstraat 7 kan op de aanwezigheid van een verblijfplaats op dat perceel duiden. Onderzoek naar inzwerpende vleermuizen was niet mogelijk omdat de campinghouder geen toestemming gaf het terrein in de late nacht te betreden. Het herhaald posten bij de gebouwen leverde echter geen duidelijke aanwijzingen op dat de vleermuizen in de betreffende gebouwen verblijven. Het is mogelijk dat de laatvliegers niet op het campingterrein verblijven maar dat het terrein het eerste foerageergebied is wat ze vanuit hun verblijfplaats bezoeken. Dat betekent dat er in de directe omgeving van het plangebied een verblijfplaats van deze soort aanwezig is en het gebied invliegen om te foerageren. De waarnemingen van laatvliegers op route tussen de Tilburgse baan en de camping ondersteunen dit.

Visuele inspectie van de bomen in het plangebied leverde geen voor vleermuizen potentieel geschikte bomen op.

Het veldwerk in augustus leverde geen paarplaatsen van laatvliegers, gewone dwergvleermuizen en ruige dwergvleermuizen op.

NB: De functie van winterverblijfplaats is voor de gebouwen in het gebied technisch gezien zeer moeilijk te onderzoeken. Er kan daarom niet worden uitgesloten dat vleermuizen in het gebouw overwinteren.

2.5 Effect van de geplande ingrepen op vleermuizen

Doordat de exacte planvorming voor het Bedrijventerrein Broekakkers Oost globaal bekend is, is het niet mogelijk om het effect van de ingreep op de aangetroffen vleermuizen nauwkeurig te voorspellen. Wel is het verwachte effect globaal aan te geven:

Bij het veldonderzoek werden geen verblijfplaatsen van vleermuizen aangetroffen. Dat betekent dat voor de kap van de bomen en de sloop van gebouwen in het plangebied wat verblijfplaatsen van vleermuizen betreft geen ontheffing van de Flora- en Faunawet nodig is.

Voor ingrepen die een negatief effect hebben op vliegroutes en het foerageergebied van vleermuizen is strikt genomen geen ontheffing nodig. Het is dan echter wel van belang te weten in welke mate de kolonie die vanaf de verblijfplaats via de vliegroute haar foerageergebied bereikt van dat foerageergebied afhankelijk is en of het foerageergebied ook via andere vliegroutes bereikt kan worden.

M.b.t. het plangebied Broekakker-Oost zou het dan van belang zijn om onderzoek te doen naar de locatie(s) van de verblijfplaatsen van de laatvliegers die het gebied bezoeken en wat het effect is van het verlies aan foerageergebied en/of het doorsnijden van vliegroutes.

Dit onderzoek is niet nodig wanneer in de planvorming bij voorbaat al maatregelen worden genomen met betrekking tot het voor laatvliegers vriendelijk inrichten van het gebied. Deze maatregelen zijn over het algemeen ook gunstig voor de andere in het gebied waargenomen vleermuissoorten.

De plannen voor de natuurontwikkeling langs de Grootte Leij en de brede groenzone aan de Noordrand van het bedrijventerrein (zie fig. 4, in 3.1.3.) voorzien voor een groot deel al in deze maatregelen. Daarmee wordt namelijk nieuw geschikt foerageergebied voor vleermuizen gecreëerd. De geplande aanleg van ontsluitingswegen met het karakter van een bomenlaan en het voorzien in een (5 m.) brede groene strook langs de ontsluitingswegen kan gunstig zijn voor het behoud van vliegroutes en foerageergebieden op het bedrijventerrein zelf.

Advies

Om het gunstig effect van de hierboven beschreven maatregelen optimaal te laten gelden worden het volgende geadviseerd:

De lijnvormige structuur van bomen en groenzones langs de wegen moet zoveel mogelijk aansluitend zijn. Voorkomen moet worden dat in een lijnvormige groenelementen niet over grote afstanden worden onderbroken. Door gerichte aanplant (bomen/struiken) kunnen deze elementen worden versterkt.

De straatverlichting in de ontsluitingswegen moet zoveel mogelijk beperkt blijven tot de plaatsen waar het echt nodig is. Voorkomen moet worden dat straatlantaarns ook de aangrenzende groene zones verlichten. Ook moet voorkomen worden dat straatlantaarns naar boven schijnen.

Voor de randen van de ecologische verbindingszone en de groene retentiezone aan de A58 wordt een strenger lichtbeleid geadviseerd. Het foerageergebied voor vleermuizen moet zo donker mogelijk blijven.

Een te hoge uitstraling van licht vanuit bedrijfsgebouwen en bedrijfsterreinen op ecologische verbindingszone en de groene retentiezone aan de A58 dient zoveel mogelijk te worden voorkomen. Het strategisch plaatsen van groene opgaande elementen kan dit bewerkstelligen.

De functie van winterverblijfplaats is voor de gebouwen in het gebied technisch gezien zeer moeilijk te onderzoeken. Er kan daarom niet worden uitgesloten dat vleermuizen in het gebouw overwinteren. Op basis van de zorgplicht is het daarom aan te bevelen om met betrekking tot de periode waarin de sloop wordt uitgevoerd rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van overwinterende vleermuizen.

3 Aanvullend veldonderzoek broedvogels

In het voorjaar 2006 heeft BTL in opdracht van Bilan het aanvullend veldonderzoek naar broedvogels uitgevoerd. In dit deel wordt de rapportage van BTL⁴ integraal overgenomen. Vanzelfsprekend zijn er verschillen in stijl en rapportopbouw. De tekst van 3.5 betreft een aanvulling / wijziging van het oorspronkelijke advies in een telefonisch overleg met BTL is dit advies aangepast door Bilan.

3.1 Inleiding

3.1.1 Aanleiding

Er zijn plannen het gebied Broekakker-Oost in Gilze te ontwikkelen tot bedrijventerrein. In dit voornamelijk agrarische gebied worden nieuwe gebouwen gerealiseerd en een deel van de bestaande bebouwing wordt verwijderd. In de vigerende Flora- en faunawet (25 mei 1998) staat in artikel 1 t/m 18 beschreven dat de verstoring van bedreigde inheemse plant- en diersoorten verboden is. Voor het uitvoeren van ruimtelijke ingrepen, waaronder ook de ingrepen voor het ontwikkelen van het bedrijventerrein Broekakker-Oost te Gilze in de gemeente Gilze en Rijen (zie par. 1.2 plangebied en huidige situatie), verplicht de Flora- en faunawet de bestaande natuurwaarden in kaart te brengen en indien nodig passende maatregelen te treffen voor het beschermen en in stand houden van bij Wet beschermde soorten. BILAN heeft in november 2005 een ecologische quickscan uitgevoerd in het kader van de flora- en faunawet, met als conclusie dat aanvullend onderzoek naar broedvogels nodig was. Het doel van dit veldonderzoek broedvogels is dan ook het onderzoeken en rapporteren van het voorkomen van beschermde vogelsoorten in het plangebied. Van eventueel voorkomende beschermde soorten wordt geschat of de soort of populatie door de activiteiten schade ondervindt. Op basis van deze aspecten wordt de afweging gemaakt of het wel of niet nodig is een ontheffingsvergunning aan te vragen in het kader van de Flora- en faunawet, artikel 75, lid 4 en 5, sub C.

figuur 2. agrarisch gebied met agrarische bebouwing (foto 1, zie figuur 9)

⁴ BTL, *Veldonderzoek Broedvogels Broekakker – Oost Gilze*, Oisterwijk, 29 juni 2006.

3.1.2 Plangebied en huidige situatie

Het plangebied is gelegen in de kern Gilze in de gemeente Gilze en Rijen, provincie Noord-Brabant. Het is gelegen in de kilometerhokken 124-395, 125-395 en 126-395. Het plangebied heeft een omvang van ca. 62 ha. en bestaat in de huidige situatie uit een voornamelijk agrarisch gebied met agrarische bebouwing (zie figuur 2). Bos, bebouwing, akkers en weilanden wisselen elkaar af. Het gebied wordt begrensd door de kern Gilze, de snelweg A58 en de Tilburgsebaan. Een uitgebreide beschrijving van het plangebied en de omgeving is te vinden in paragraaf 2.3 ecologische structuren.

figuur 3. begrenzing snelweg A58 (foto 2, zie figuur 9)

3.1.3 Toekomstige situatie, activiteiten en periode

Er zijn plannen het gebied te ontwikkelen tot een bedrijventerrein, waarbij het huidige karakter van het gebied zal worden geïntegreerd in het ontwerp. Op basis van de karakteristiek wordt de locatie verdeeld in drie bedrijfsvlakken. Het centrale deel zal een intensief, compact en goed geoutilleerd bedrijventerrein worden. Langs de noordgrens en de Langenbergseweg is in het “groen” ruimte voor meer representatieve vormen van bedrijvigheid. Langs de Tilburgsebaan is ruimte voor bedrijvigheid aan huis. Het bedrijventerrein krijgt een zeer groen karakter. In de groenstructuur spelen het beekdal van de Groote Leij en een groene zone langs de A58 een belangrijke rol. De bebouwing aan de Spoelstraat en aan de Middelbroeken wordt gesloopt. Aan de Vossenberghoeve en de Tilburgsebaan wordt de bebouwing gehandhaafd.

Momenteel bevindt het project zich in de voorbereidingsfase. Wanneer wordt gestart met de werkzaamheden ten behoeve van de ontwikkeling van het bedrijventerrein Broekakker-Oost is op dit moment nog niet duidelijk.

Voor de ontwikkeling van het bedrijventerrein Broekakker-Oost zijn een aantal werkzaamheden nodig. De werkzaamheden bestaan uit:

- verwijderen vegetatie;
- verwijderen beplanting;
- dempen greppels/sloten/wateren;
- verwijderen bestaande bebouwing;
- bouwrijp maken terrein;
- leggen kabels, leidingen, riolering etc.;
- realiseren nieuwe bebouwing;
- inrichting terrein.

figuur 4. toekomstige situatie, meerdere tekeningen (bron: rapportage BILAN)

3.1.4 Beschermingskader

De bescherming van soorten en hun leefgebieden is geregeld in de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn en op nationaal niveau verankerd in de Flora- en faunawet en de vernieuwde Natuurbeschermingswet van 1998.

Vogelrichtlijn

De Vogelrichtlijn (Richtlijn 79/409/EEG) richt zich op de bescherming van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten en in het bijzonder van de leefgebieden van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten. Er zijn 79 gebieden aangewezen als speciale beschermingszone. Deze gebieden maken onderdeel uit van Natura 2000, het Europese initiatief van een duurzaam ecologisch netwerk van natuurgebieden in Europa. De richtlijn stelt nadere regels voor de bescherming, het beheer en de regulering van vogelsoorten. Het plangebied en de directe omgeving behoren niet tot een Vogelrichtlijngebied.

Habitatrichtlijn

De Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG) richt zich op de instandhouding van natuurlijke habitats en habitats van soorten en de bescherming van plant- en diersoorten, met uitzondering van vogels. In bijlage I van de Habitatrichtlijn worden speciale beschermingszones aangewezen voor kwetsbare, bedreigde of zeldzame habitattypen. Bijlage II van de Habitatrichtlijn vermeldt de kwetsbare, bedreigde of zeldzame dier- en plantensoorten (communautair belang) die beschermd moeten worden door speciale beschermingszones aan te wijzen. Bijlage IV van de Habitatrichtlijn vermeldt in het wild voorkomende kwetsbare, bedreigde of zeldzame dier- en plantensoorten die strikt beschermd moeten worden. Op dit moment staan in totaal 141 gebieden op de nominatie voor aanwijzing als Habitatrichtlijngebied. Het plangebied en de directe omgeving behoren niet tot de gebieden die in dit kader zijn aangemeld.

Natuurbeschermingswet

De Natuurbeschermingswet 1998, die op 1 oktober 2005 in werking is getreden, richt zich op de bescherming van daartoe aangewezen gebieden, het beheer en het voorkomen van bepaalde schadelijke handelingen. In deze gebieden, bestaande uit Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en Beschermde Natuurmonumenten, staat instandhouding van soorten en systemen voorop. Het plangebied en de directe omgeving behoren niet tot een dergelijk gebied.

Flora- en faunawet

De soortenbeschermingsaspecten uit de Habitat- en Vogelrichtlijn zijn geïmplementeerd in de Flora- en faunawet. De Flora- en faunawet (Stb. 1998,402) richt zich op de bescherming van planten- en diersoorten binnen en buiten de beschermde natuurgebieden. Uitgangspunt is het nee, tenzij beginsel.

Alle inheemse zoogdieren (uitgezonderd bruine rat, zwarte rat en huismuis), alle inheemse vogelsoorten, alle amfibieën en reptielen, een aantal vissen, plantensoorten en andere diersoorten zijn bij AMvB (Stb. 2000,523) beschermd.

In februari 2005 is de nieuwe Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) in het Staatsblad gepubliceerd en daarmee in werking treden. Hierin zijn onder andere een aantal algemene soorten opgenomen, die onder bepaalde voorwaarden, een vrijstelling hebben gekregen voor artikelen 8 tot en met 12. Er wordt gewerkt met drie beschermingscategorieën:

- **streng beschermde soorten:** alle soorten van de Europese Habitatrichtlijn (bijlage IV) van de Europese Vogelrichtlijn (bijlage 1) en de bij AMvB aangewezen inheemse dier- en plantsoorten. Negatieve effecten op streng beschermde soorten moeten door middel van compensatie teniet worden gedaan. Voor uitvoering van werkzaamheden die strijdig zijn met de Flora- en faunawet kan ontheffing worden aangevraagd (artikel 75, lid 4 en 5, sub c). Deze ontheffing wordt getoetst aan de criteria 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort', 'er is geen alternatief' en 'er is een dwingende reden van groot openbaar belang' (zg. uitgebreide toets).
- **algemeen beschermde soorten:** voor de meeste activiteiten (bestendig beheer en onderhoud, bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen) zijn deze vrijgesteld van een ontheffingsaanvraag. Voor andere activiteiten is wel een ontheffing nodig; deze wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zg. lichte toets).
- **overige beschermde soorten:** dit zijn soorten die niet onder de vorige twee categorieën vallen. Voor de meeste activiteiten (bestendig beheer, onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen) zijn deze soorten vrijgesteld voor een ontheffingsaanvraag, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een goedgekeurde gedragscode. Hetzelfde geldt voor alle vogelsoorten. Voor andere activiteiten is wel een ontheffing nodig; deze wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zg. lichte toets). Geen gedragscode betekent geen vrijstelling voor deze categorie.

Rode Lijst soorten

Voor de soortengroepen: planten, vogels, amfibieën en reptielen, zoogdieren, zoetwatervissen, dagvlinders, libellen, sprinkhanen, korstmossen en paddenstoelen zijn lijsten vastgesteld met daarop vermeld de met uitsterven bedreigde en kwetsbare soorten, de zogenaamde rode lijsten. Deze zijn per soortgroep gepubliceerd in de Staatscourant. Echter op dit moment heeft plaatsing op de Rode Lijst geen juridische beschermde status. Voor Rode Lijstsoorten geldt zodoende geen ontheffingsplicht, tenzij de Flora- en faunawet op de soort van toepassing is en zodoende de bescherming van de Flora- en faunawet geldt. In de uit te voeren werkzaamheden wordt met de algemeen geldende zorgplicht voor planten- en dieren -voor zover dat mag worden verwacht- rekening gehouden. Op iedere burger rust de zorgplicht om binnen vermogen deze soorten te beschermen en te behouden.

3.2 Werkwijze

3.2.1 Inventarisatiemethode

De inventarisatie van broedvogels is gedaan aan de hand van de methode van het SOVON. Het betreft de methode zoals beschreven in de Handleiding Broedvogel Monitoring van SOVON (Van Dijk, A.J. 2004). In bijlage 3 is een samenvatting opgenomen uit deze handleiding met de belangrijkste uitgangspunten uit deze methode.

3.2.2 Inventarisatie broedvogels

voorgaand onderzoek 2005

Het plangebied is op 21 november 2005 bezocht door BILAN voor een ecologische quickscan in het kader van de flora- en faunawet. Het plangebied werd beoordeeld op het verwachte voorkomen van ondermeer de soortgroep broedvogels. Tijdens dit veldbezoek werden vogelsoorten waargenomen als houtduif, roek, kauw, buizerd, reiger, vink, huismus, kwartel, merel, koolmees en spreeuw. Een bewoner had meerdere malen rond de schemering een uil waargenomen (mondelijke mededeling). Vermoedelijk ging het om de ransuil, een soort van de Rode Lijst. Dit is een standvogel, die gebruik maakt van oude nesten, in het bijzonder van kraaiachtigen. Het plangebied kan potentieel een geschikt habitat zijn voor weidevogels zoals patrijs en vogels gebonden aan agrarische bebouwing en erven, zoals zwaluwen. De aanwezige bomen en struwelen worden in het broedseizoen gebruikt door broedvogels.

Gezien resultaten van het onderzoek van BILAN was inventariserend veldonderzoek nodig om vast te stellen, dan wel uit te sluiten welke soorten in het plangebied voorkomen. Dit veldonderzoek diende te bestaan uit verschillende bezoeken gedurende het broedseizoen. aanvullend onderzoek 2006

Uitgangspunt bij dit veldonderzoek broedvogels vormt de vigerende Flora- en faunawet. Het doel van het broedvogelonderzoek was het signaleren van de aanwezigheid van beschermde soorten in het kader van de Flora- en faunawet en het inschatten van de schade die deze soorten zullen ondervinden door de werkzaamheden. Alle inheemse vogels zijn in de Flora- en faunawet beschermd als overig beschermde soort. Voor de inventarisatie is dan ook uitgegaan van alle broedvogels die mogelijk in het plangebied voorkomen, en in het bijzonder van Rode Lijstsoorten, Vogelrichtlijnsoorten en een aantal andere bijzondere soorten. Tot deze soorten behoren ondermeer uilen (ransuil), patrijs en gebouwbewonende vogelsoorten zoals zwaluwen en de huismus.

Het voorkomen van broedvogels is tijdens vier ochtendbezoeken (12 april, 1 mei, 23 mei, 12 juni) en twee nachtbezoeken (23 mei en 12 juni), aan de hand van hun zang en op zicht, in kaart gebracht volgens de uitgebreide broedvogelterritoriumkartering van SOVON (zie bijlage 1). De nachtbezoeken zijn ondermeer gedaan in verband met de mogelijke nachtdieren in het gebied, waaronder uilen.

Met vier veldronden waarbij de nachtbezoeken gecombineerd werden met de ochtendbezoeken (met tussenposen van steeds minimaal 2 weken) zijn voldoende gegevens verzameld om van de bijzondere soorten een gebiedsdekkend beeld te krijgen. Van alle waargenomen soorten is de soortnaam genoteerd en van bijzondere soorten, Rode Lijstsoorten en Vogelrichtlijnsoorten is volgens de methode van het SOVON (Van Dijk, 2004) het broedterritorium op kaart ingetekend.

3.2.3 Ecologische structuren

Plangebied

Het plangebied ligt in het buitengebied ten oosten van de kern Gilze en heeft een totale omvang van circa 62 ha. Enkele wegen doorkruisen het plangebied waaraan verspreid, veelal agrarische, bedrijven gevestigd zijn. In het plangebied worden bos, bebouwing, akkers en weilanden afgewisseld. Het is daarom te typeren als relatief kleinschalig. Verreweg de meeste watergangen voeren geen water, waardoor het plangebied vochtig tot droog te noemen is.

figuur 5. belangrijkste terreinkenmerken van het plangebied (bron: rapportage BILAN)

De perceelsscheidingen ten westen van de Spoelstraat bestaan uit struwelen dan wel hagen. Ten westen van deze hagen lag een (aardappel)akker. Aan de westelijke rand is deze ingesneden door afwateringssloten. De bodem en oevers ervan waren begroeid met soorten zoals riet, grote brandnetel, braam en verschillende soorten grassen. In noord-zuid richting staan oude(re) bomen min of meer in een rij. In het struweel ten oosten van de Spoelstraat domineren relatief jonge bomen zoals zomereik, vlier en Amerikaanse vogelkers. Er lagen meerdere hopen met snoeiafval. Het bos ligt in een relatief open omgeving. Verspreid was er (tuin)afval gedumpt. De omringende percelen waren na de maïsoogst ingezaaid met gras. Verspreid staan bomen en/of bomenrijen, veelal op de greppeloever. Het oostelijke deel was in gebruik als weiland, waarin Engels raaigras domineerde.

Het talud van het viaduct met de A58 is begroeid met eiken, waarin kauwennesten aanwezig waren. Zowel aan de Tilburgsebaan als ook aan de Vossenbergligt een voormalige brandput, met steile oevers en een relatief lage waterstand. De dakbedekking van de bebouwing in het plangebied is divers, waardoor er in potentie geschikte locaties aanwezig zijn voor beschermde zoogdieren en broedvogels.

De akkers en weilanden zijn te typeren als soortenarm en voedselrijk met een lage ecologische waarde waar een rijk ontwikkelde vegetatie ontbreekt. De laanbomen, struwelen/hagen en greppels geven het gebied ecologische betekenis. (bron: rapportage BILAN)

figuur 6. open structuur plangebied (foto 3, zie figuur 9)

figuur 7. gemaaid grasland (foto 4, zie figuur 9)

omgeving

Het plangebied grenst in het westen aan de kern Gilze, met daartussen een brede watergang. Deze stedelijke gebieden bieden een leefgebied voor soorten vogels van het stedelijk gebied als merel, vink en tuinfluiter en kleine zoogdieren als egel, mol en kleine marterachtigen. In het noorden en oosten wordt het plangebied begrensd door de snelweg A58. Achter de snelweg bevindt zich een open landbouwgebied. Voor sommige vogels, waaronder sommige grondbroeders vormt de snelweg een barrière naar dit aangrenzende gebied. Ten zuiden van het plangebied ligt eveneens een open landbouwgebied. De begrenzing tussen beide gebieden wordt gevormd door de Tilburgsebaan. Deze landbouwgebieden zijn geschikt voor vogels als kievit en patrijs.

3.3 Beschermde soorten

3.3.1 Voorkomen beschermde soorten

Beschermde soorten zijn soorten die beschermd worden op basis van de Flora- en faunawet (zie paragraaf 3.1.4).

De combinatie van de ecologische quickscan door BILAN en het veldonderzoek broedvogels leidt tot de onderstaande tabellen van waargenomen vogels en/of nesten van vogels in het plangebied Broekakker-Oost.

In de onderstaande tabellen is voor iedere aangetroffen soort aangegeven of de soort bescherming geniet en waarop deze gebaseerd is. Bescherming op basis van de Flora- en Faunawet staat in de kolom flora en fauna. Hierbij is tevens aangegeven of de soort is aangemerkt als algemeen, overig of streng beschermde soort. Daar het bij dit onderzoek alleen vogels betreft, zijn dit allemaal overig beschermde soorten. Vermelding op de Rode lijst is weergegeven in de kolom rode lijst. Bescherming op basis van de Vogelrichtlijn is weergegeven in de kolom vogel. In dat geval wordt vermeld of de soort is opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn.

vogels

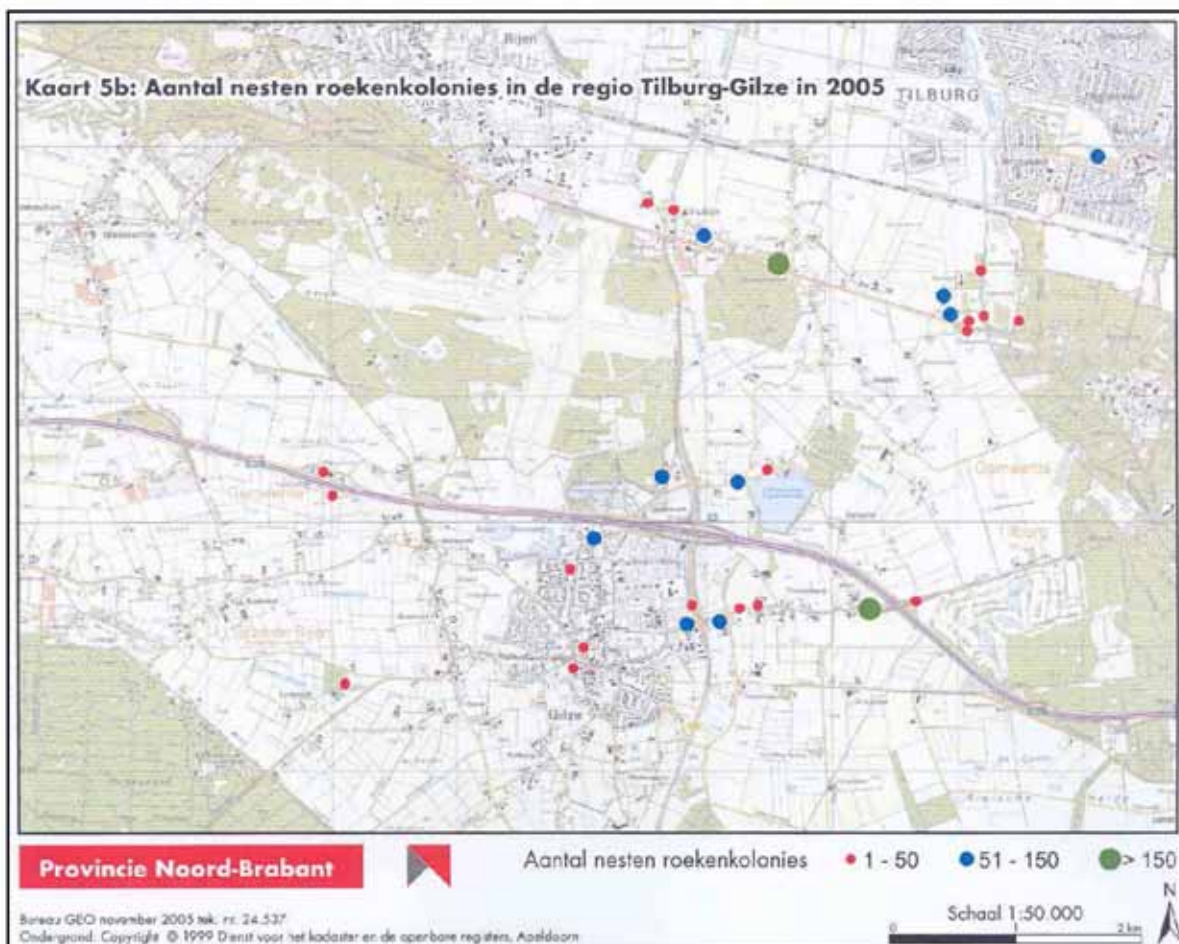
SOORT	FLORA EN FAUNA	RODE LIJST	VOGEL	BRON	OPMERKING*
blauwe reiger	overige			1	foeragerend, geen nesten
boerenzwaluw	overige	x		2	10 koppels, gebaseerd op het aantal nesten in stallen
boomkruiper	overige			2	
buizerd	overige			1,2	foeragerend
ekster	overige			2	
goudvink	overige			2	1 koppel
grote bonte specht	overige			2	1 koppel
heggenmus	overige			2	
holenduif	overige			2	1 koppel
houtduif	overige			1,2	
huismus	overige	x		1,2	15 koppels
kauw	overige			1,2	
kievit	overige			2	1 koppel
koolmees	overige			1,2	
kwartel	overige			1	foeragerend/zwervend
merel	overige			1,2	
patrijs	overige	x		2	3 koppels
pimpelmees	overige			2	
ringmus	overige	x		2	2 koppels
roek	overige			1,2	> 238 koppels, gebaseerd op het aantal nesten
roodborst	overige			2	
spreeuw	overige			1,2	
tijftjaf	overige			2	
tuinfluiter	overige			2	
turkse tortel	overige			2	
vink	overige			1,2	
wilde eend	overige			2	
witte kwikstaart	overige			2	
wulp	overige			2	buiten plangebied
zwarte mees	overige			2	
zwartkop	overige			2	

* Opmerkingen hebben betrekking op bron 2, met uitzondering van waarnemingen alleen gebaseerd op bron 1

1 Ecologische quickscan door BILAN, 21 november 2005

2 Veldonderzoek broedvogels door BTL Planburo, 12 april, 1 mei, 23 mei en 12 juni 2006

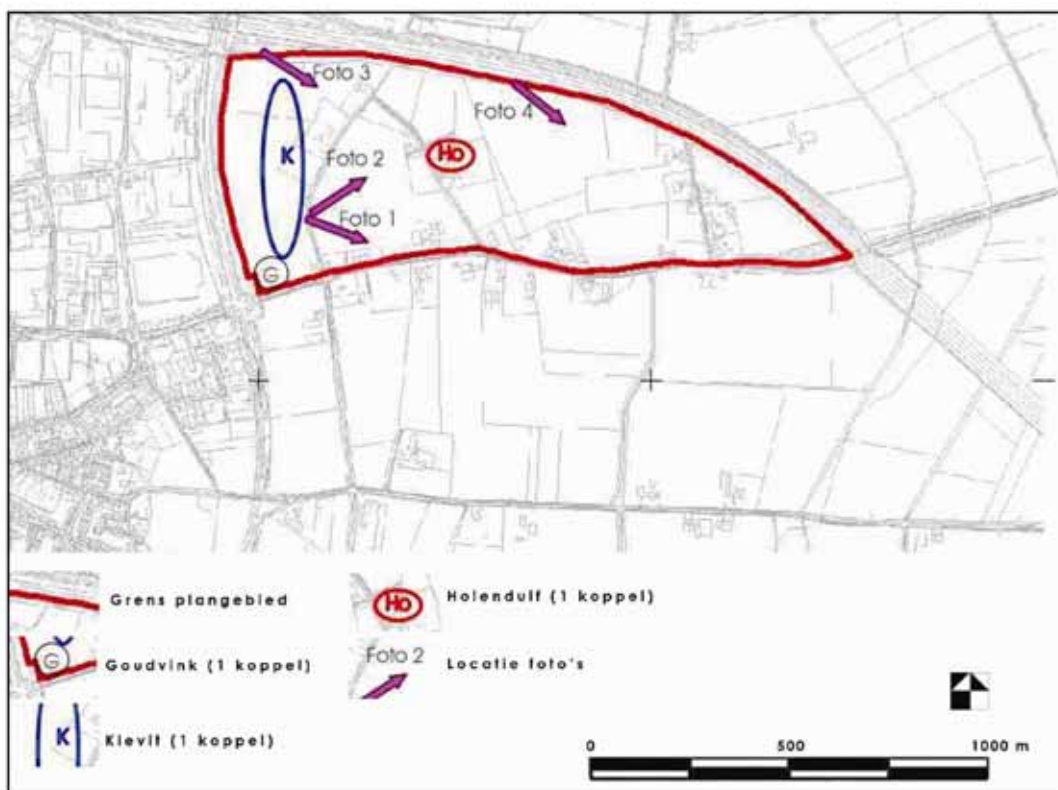
Het plangebied wordt voornamelijk gebruikt door, wat betreft verspreiding en voorkomen, algemene vogelsoorten. Zo werden tijdens het veldonderzoek in het plangebied soorten waargenomen als houtduif, pimpelmees, koolmees, merel, roodborst, heggenmus, zwartkop, tuinfluiter, zwarte mees, tjiftjaf, witte kwikstaart, vink, goudvink, holenduif, spreeuw, turkse tortel, boomkruiper, wilde eend, ekster, kauw en roek. Tijdens het veldonderzoek werden bovendien broedvogelterritoria waargenomen van Kievit, patrijs, goudvink, holenduif, ringmus, huismus, boerenwaluw, grote bonte specht en roek. De boerenwaluw broedt in de stallen in het plangebied, met name in de koeienschuur in het oosten van het plangebied. De roek broedt in het plangebied in meerdere kolonies, waarvan de kolonie in het zuidoosten van het plangebied meer dan 238 nesten telt. Dit kaartbeeld stemt overeen met de kaart uit 2005 (zie figuur 8) uit 'De roek in Noord-Brabant 1994-2005, verspreiding en aantallen, schade en overlast' van de provincie Noord-Brabant. De territoria van de bijzondere vogelsoorten zijn op kaart ingetekend (zie figuur 9 t/m 12). Aan de zuidkant van het plangebied werd tijdens het veldonderzoek twee maal een wulp waargenomen, dit was echter buiten het plangebied.

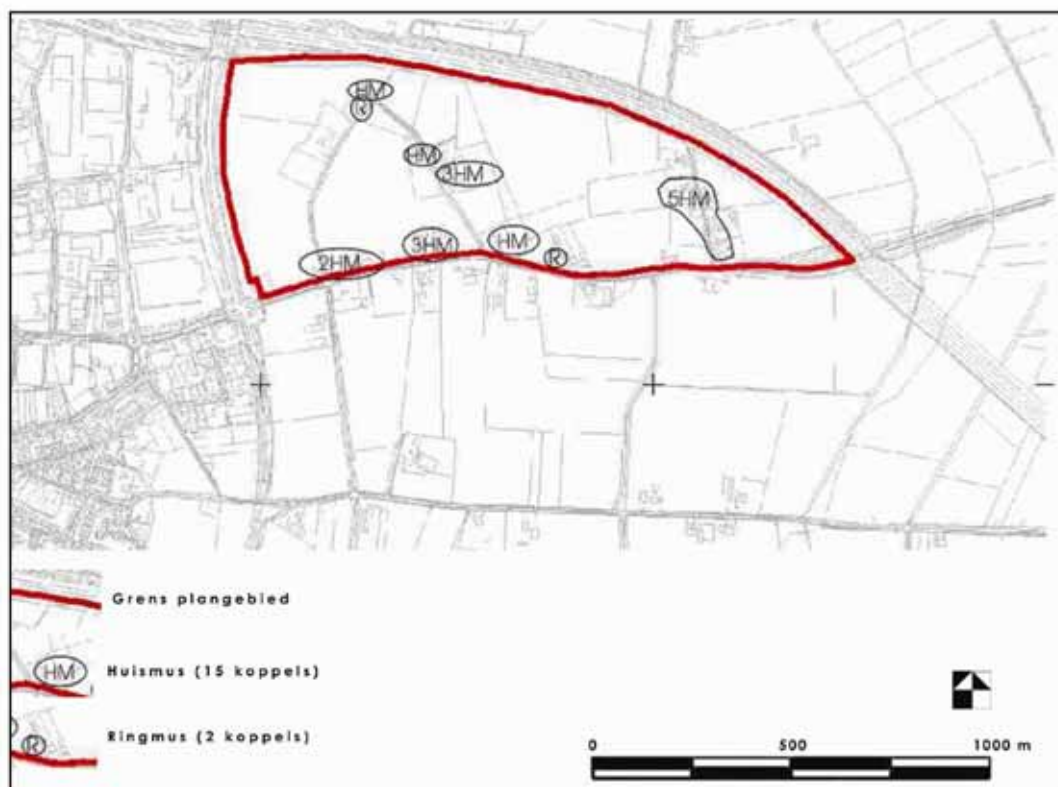
figuur 8. roekenkolonies regio Tilburg-Gilze in 2005 (bron: Roek in Noord-Brabant 1994-2005)

De koloniebroeder blauwe reiger is alleen foeragerend in het plangebied waargenomen. Ook de kwartel is enkel foeragerend waargenomen en waarschijnlijk betrof het hier zelfs enkel en alleen een zwervend exemplaar. In het plangebied is één koppel grote bonte spechten waargenomen, centraal in het plangebied, waarvan op basis van zang het broedterritoria is vastgesteld. Er is geen nest waargenomen.

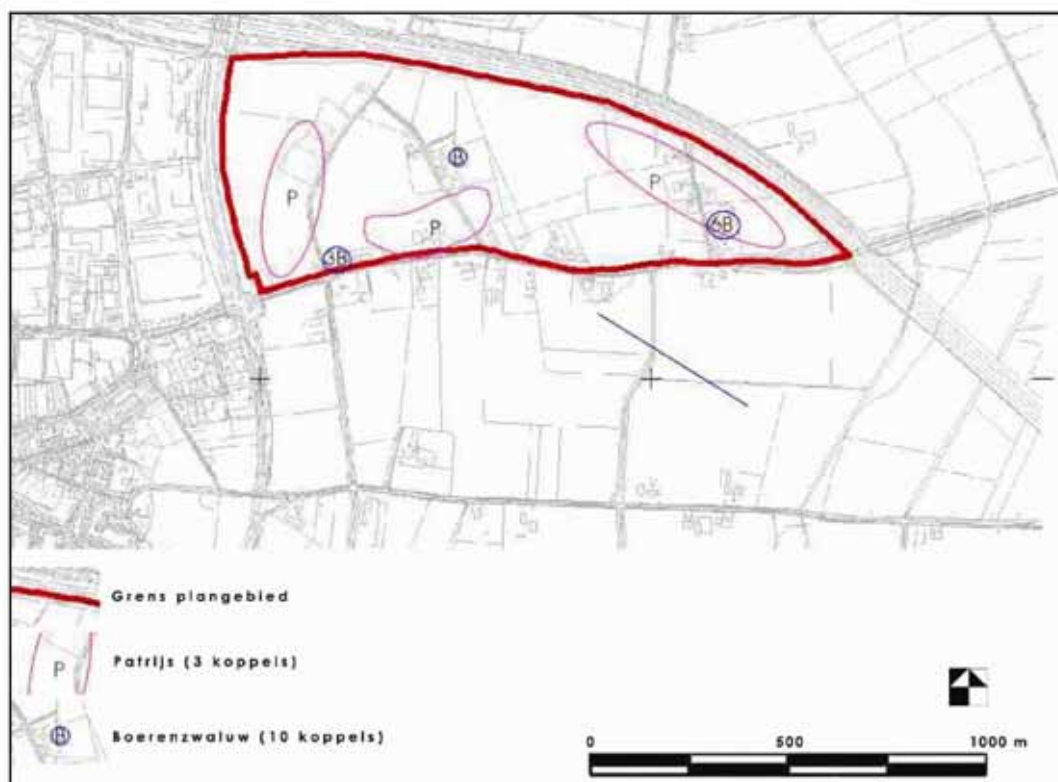
In het plangebied zijn geen nesten van roofvogels aanwezig. De buizerd werd alleen foeragerend waargenomen. Tijdens het veldbezoek van BILAN werd een mondelinge mededeling gedaan door een bewoner, welke meerdere malen rond de schemering een uil had waargenomen. Vermoedelijke gaat het, aldus BILAN, om een ransuil, een standvogel die gebruik maakt van oude nesten, in het bijzonder kraaiachtigen. Tijdens het veldonderzoek door BTL Planburo is met meerdere bewoners gesproken die allen aangaven dat er vroeger wel uilen werden waargenomen, maar de laatste jaren niet meer. Bovendien zijn tijdens het veldonderzoek (met daarbij ook nachtbezoeken) geen uilen waargenomen.

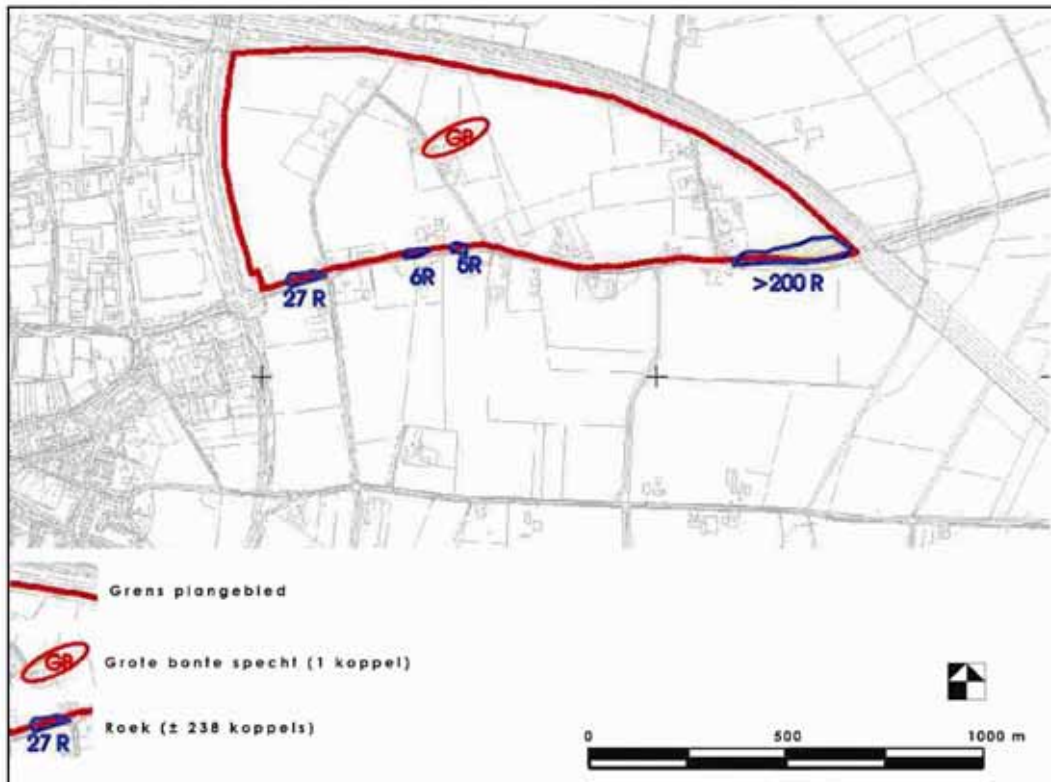
figuur 9. broedvogelterritoria kaart 1

figuur 10. broedvogelterritoria kaart 2

figuur 11. broedvogelterritoria kaart 3

figuur 12. broedvogelterritoria kaart 4

3.3.2 Conflicten met de Flora- en faunawet (schade aan beschermde soorten)

Uitvoering van de activiteiten brengt de duurzame instandhouding van de populaties beschermde soorten niet in gevaar. De soortengroep vogels ondervindt hinder van de activiteiten die gaan plaatsvinden.

vogels

In het plangebied komen verschillende vogelsoorten voor. Het gaat hierbij voor het merendeel om algemene soorten (houtduif, pimpelmees, koolmees, merel, spreeuw, kauw, wilde eend, etc.) die minder hoge eisen aan hun omgeving stellen en waarvan de populatie door de ingreep geen gevaar loopt. Door de uitvoering van de activiteiten buiten het broedseizoen plaats te laten vinden, wordt schade zoveel mogelijk voorkomen. Voor de soorten verdwijnt ook een deel van het leefgebied. De omgeving biedt hierin echter voldoende alternatieven. Bovendien krijgt het geplande bedrijventerrein een zeer groen karakter. Dit biedt nieuwe nestgelegenheid voor de meeste van de algemeen voorkomende broedvogels in het plangebied.

In het plangebied komen wel een aantal Rode Lijstsoorten voor. Het betreft boerenzwaluw, huismus, ringmus en patrijs. Ook komt de grote bonte specht voor, die broedt in holten in bomen en de roek die in kolonies broedt. Deze kwetsbare soorten en soorten met vaste rust- of verblijfplaatsen ondervinden mogelijk schade aan de geplande activiteiten, ook indien deze buiten het broedseizoen plaats vinden.

patrijs

Patrijzen zijn vogels van het open cultuurlandschap. Het voorkomen van de patrijs is nauw verbonden aan de aanwezigheid van akkers en open velden met heggen, houtwallen of ander struikgewas. Tijdens het veldonderzoek zijn drie broedterritoria van de patrijs waargenomen. Het plangebied functioneert als leefgebied voor deze grondbroeder, dat niet alleen voorziet in nestgelegenheid, maar mogelijk ook dient als foerageergebied. In de begroeiing wordt mogelijk beschutting en een overwinteringlocatie gevonden.

Het leefgebied van de patrijs wordt als vaste rust- en verblijfplaats beschouwd, omdat de soort er het gehele jaar afhankelijk van is. Tevens is de soort kwetsbaar, omdat veel geschikt leefgebied verdwijnt door ruimtelijke inrichtingswerkzaamheden. Door de activiteiten verdwijnt een deel van het leefgebied van deze soort. Zodoende ondervindt de soort schade aan de activiteiten. Voor de activiteiten is daarom een ontheffing nodig. In de directe omgeving bevinden zich alternatieve locaties, doch gezien de kwetsbaarheid van de soort, wordt compensatie geadviseerd.

boerenwaluw

In september verlaten de Nederlandse boerenwaluwen hun broedgebied na wekenlang gemeenschappelijke slaappleatsen in rietvelden (soms maïs) te hebben gebruikt. De Nederlandse boerenwaluwen overwinteren vooral in West- en Centraal-Afrika. In april-mei keren de vogels terug, waarbij vrijwel alle oudervogels op de oude broedplaats terug keren en van de jongen zich 80% binnen 2,5 km van de geboorteplaats vestigt.

De boerenwaluw maakt gebruik van de stallen in het plangebied. Deze locaties zijn gelegen aan de Vossenbergh (6 koppels) en de Tilburgsebaan (3 koppels). Met name de koeienschuur aan de Vossenbergh is een geschikte locatie, hier werden invliegende boerenwaluwen en jongen waargenomen. In de bebouwing aan de Middelbroeken is een nest waargenomen, op basis waarvan een broedterritorium is ingetekend van 1 koppel boerenwaluwen. Er was echter geen sprake van broedactiviteiten. Zo werd er tijdens het veldonderzoek op de andere locaties ingevlogen door boerenwaluwen, maar hier was geen sprake van bij de bebouwing aan de Middelbroeken.

De bebouwing aan de Vossenbergh en de Tilburgsebaan wordt gehandhaafd en de bebouwing aan de Spoelstraat en de Middelbroeken wordt gesloopt. Voor het verwijderen van deze bebouwing is geen ontheffing nodig, omdat hier geen waluwen (meer) broeden. De boerenwaluw gebruikt het plangebied ook om te foerageren. Het agrarische landschap in de omgeving biedt echter voldoende alternatieven. In de directe omgeving, zo blijkt uit de andere waarnemingen uit het veldonderzoek, komt de boerenwaluw ook voor. De duurzame instandhouding van de soort komt door de activiteiten niet in gevaar. Zodra echter door planwijziging de bebouwing aan de Vossenbergh en Tilburgsebaan alsnog gesloopt moet worden, is ontheffing nodig en wordt compensatie geadviseerd.

roek

Roeken zijn kraaiachtigen die in kolonies leven. Meerdere roeken bouwen in één of meerdere bomen hun nesten bij elkaar. Ze foerageren voornamelijk op grasland, maar soms ook op landbouwgewassen.

De roek broedt in het plangebied in meerdere kolonies (zie figuur 12), waarvan de kolonie in het zuidoosten van het plangebied meer dan 200 nesten telt. In het zuidwesten van het plangebied, aan de Tilburgsebaan, betreft het kleinere kolonies van 27, 6 en 5 koppels. De kolonies bevinden zich in de hoge laanbeplanting langs de Tilburgsebaan en in het zuidoosten bij de A58 is dit gebied iets breder. Indien de bomen waarin de kolonies zich bevinden worden verwijderd, verdwijnt een deel van het leefgebied van deze soort en wordt een vaste nest, rust- en verblijfplaats vernietigd.

Het bestaande groen in het zuidoosten van het plangebied, dus ter hoogte van de grootste kolonie, wordt volgens de planvorming gehandhaafd. Indien de beplanting waar de overige, kleinere kolonies zich bevinden, wordt verwijderd, is hiervoor een ontheffing nodig. De schade blijft dan overigens beperkt tot deze kleinere kolonies. Door deze beplanting, indien deze verwijderd dient te worden, buiten het broedseizoen te verwijderen, blijft de schade beperkt tot het verwijderen van vaste rustplaatsen, maar worden geen broedvogels verstoord. Deze roeken kunnen een alternatieve locatie betrekken, die er voldoende zijn in de omgeving. Compenserende maatregelen zijn daarom niet nodig. Zo kunnen de roeken van de kleinere kolonies aan de Tilburgsebaan zich bijvoorbeeld aansluiten bij de grote kolonie in het zuidoosten van het plangebied, eveneens aan de Tilburgsebaan.

Door de activiteiten verdwijnt wel een klein deel van het foerageergebied, doordat grasland verdwijnt. Het foerageergebied van een roek is echter van veel grotere omvang dan alleen het plangebied. De omgeving ten zuiden en oosten van het plangebied en de wijdere omtrek van Gilze voorziet in voldoende foerageergebied. De duurzame instandhouding van deze soort komt door de activiteiten niet in gevaar.

grote bonte specht

In het plangebied komt de grote bonte specht voor. Er is één koppel waargenomen en het broedterritorium bevindt zich ter hoogte van de agrarische bebouwing en het aangrenzende bosperceel aan de Middelbroeken. Deze soort broedt in bomen met holten. Indien bomen met holten verwijderd worden waarin deze broedt, ondervindt deze soort schade en is ontheffing nodig. Tijdens het veldonderzoek is echter geen nest waargenomen. In de directe omgeving bevinden zich bovendien voldoende locaties, die geschikt zijn voor spechten. De duurzame instandhouding van de soort komt zodoende niet in gevaar door de activiteiten. Compenserende maatregelen zijn niet nodig.

huismus en ringmus

Mussen als huismus en ringmus vinden nestgelegenheid onder dakpannen in bebouwing, als ook in kleine landschappelijke elementen als hagen, houtwallen, knotwilgen e.d. De huismus is afhankelijk van bebouwing en bewoning van de mens en de ringmus geeft de voorkeur aan kleinschalig agrarisch cultuurland.

Van de ringmus komen 2 koppels in het plangebied voor en van de huismus 15 koppels. Het merendeel van de bebouwing en het groen dat deze soorten in het plangebied gebruiken als nestgelegenheid, bevindt zich aan de Tilburgsebaan en de Vossenbergh. De bebouwing en het groen in deze delen van het plangebied blijven grotendeels behouden. Echter, in het plangebied verdwijnt ook bebouwing en groenstructuur, waardoor een deel van het leefgebied voor deze soort verdwijnt. Indien de werkzaamheden echter buiten het broedseizoen worden uitgevoerd is de schade voor deze soorten beperkt. Wel verdwijnt een deel van het foerageergebied. De omgeving biedt echter voldoende alternatieven in zowel nestgelegenheid als foerageergebied. De duurzame instandhouding van de soorten komt door de activiteiten niet in gevaar en een ontheffing en compenserende maatregelen zijn niet nodig.

3.4 Conclusies en aanbevelingen

3.4.1 Conclusies

Voor alle soorten die in de Flora- en faunawet zijn aangemerkt als overige en streng beschermde inheemse soort en voorkomen in het plangebied én waarbij door de ruimtelijke ingreep leefgebied verdwijnt, waardoor de duurzame instandhouding van de soort wordt bedreigd of verstoord, dient een ontheffing aangevraagd te worden.

Vogels zijn aangewezen als overige beschermde soort. Een ontheffing voor vogels is niet nodig, wanneer wordt gewerkt buiten het broedseizoen en wanneer geen vaste verblijfplaatsen (holen e.d.) of kolonies worden vernietigd. Wanneer binnen het broedseizoen gewerkt gaat worden, is een ontheffing niet nodig, wanneer geen in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Rond een broedgeval geldt een rustzone van minimaal 50 meter voor broedvogels van open vlaktes (weide- en akkervogels) en roofvogels, voor andere soorten geldt een rustzone van minimaal 20 meter. Binnen de rustzone mogen geen werkzaamheden worden uitgevoerd om te voorkomen dat nesten worden verstoord of vernietigd. De werkzaamheden binnen deze rustzones mogen pas worden uitgevoerd wanneer de vogels hun nesten vanzelf weer hebben verlaten.

Ten aanzien van vogels geldt dat een nest de woonplaats is die vogels vervaardigen om de eieren uit te broeden en de jongen te verzorgen. Voor een verdere aanscherping van de definitie van het begrip 'nesten' wordt onderscheid gemaakt tussen broedseizoen en niet-broedseizoen. Alle bewoonde nesten in het broedseizoen vallen onder de reikwijdte van artikel 11 van de Flora- en faunawet en zijn beschermd. Artikel 11: Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Nesten van de blauwe reiger, boomkruiper, ekster, goudvink, heggenmus, holenduif, houtduif, huismus, kauw, kievit, koolmees, merel, pimpelmees, ringmus, roodborst, spreeuw, tijftjaf, tuinfluiter, turkse tortel, vink, wilde eend, witte kwikstaart, zwarte mees en zwartkop vallen buiten het broedseizoen niet onder de definitie van het begrip nesten in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Dit type wordt niet weer in gebruik genomen en is dus buiten het broedseizoen niet van belang voor de instandhouding van soorten. Derhalve is ontheffing hiervoor niet aan de orde. Van enkele soorten zijn de vaste rust- en verblijfplaatsen echter jaarrond beschermd, omdat deze soorten slecht in staat zijn nieuwe nesten te creëren of omdat zij ook buiten het broedseizoen afhankelijk zijn van hun verblijfplaats. Dit geldt ondermeer voor spechten, uilen en de patrijs. Voor het plangebied betreft het de soorten boerenwaluw, grote bonte specht, roek en patrijs.

boerenwaluw

De boerenwaluw ondervindt vooralsnog geen schade door de geplande activiteiten. Zodra echter door planwijziging alsnog de bebouwing aan de Vossenbergh en Tilburgsebaan waarin de boerenwaluw broedt gesloopt moet worden, is ontheffing nodig en wordt compensatie geadviseerd.

grote bonte specht

Het koppel grote bonte spechten ondervindt alleen schade aan de activiteiten indien bomen met holten verwijderd worden waarin deze broedt. Te verwijderen bomen in het plangebied dienen daarom vooraf gecontroleerd te worden op in gebruik zijnde spechtenholten. Indien bomen met holten waarin de grote bonte specht broedt, niet gehandhaafd kunnen worden is een ontheffing nodig. Compenserende maatregelen zijn niet nodig, omdat het gebied voldoende alternatieven biedt.

roek

In het plangebied is sprake van roekenkolonies. Indien deze bomen met kolonies verwijderd dienen te worden, dienen deze vooraf gecontroleerd te worden op nesten van deze soorten. Indien in gebruik zijnde nesten van koloniebroeders worden aangetroffen is ontheffing niet nodig indien de schadebeperkende maatregelen uit par. 5.2 worden toegepast, omdat daarmee schade aan deze soorten wordt voorkomen.

patrijs

Het leefgebied van deze kwetsbare soort wordt als vaste rust- en verblijfplaats beschouwd, omdat de soort er het gehele jaar afhankelijk van is. Door de activiteiten verdwijnt een deel van het leefgebied van deze soort, waardoor de patrijs schade ondervindt aan de activiteiten. Voor de activiteiten is daarom een ontheffing nodig. In de directe omgeving bevinden zich alternatieve locaties, doch gezien de kwetsbaarheid van de soort, wordt compensatie geadviseerd.

samenvattend/conclusie

De werkzaamheden in het plangebied zullen leiden tot een afname van het leefgebied van de in het plangebied aanwezige vogels. Voor de meeste vogels geldt dat het verdwijnen van het leefgebied ter plaatse geen noemenswaardig effect zal hebben op de gunstige staat van instandhouding van de soorten op nationaal niveau. Alleen voor de patrijs wordt compensatie geadviseerd. De schadebeperkende en compenserende maatregelen (par. 5.2) bieden een goed alternatief voor de patrijs. Hierdoor wordt een maximale bijdrage geleverd aan de staat van instandhouding voor de patrijs.

Foerageerplaatsen zijn enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de verblijfplaatsen van de betreffende soort. Dit kan het geval zijn wanneer er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Voor het verstoren van dieren die alleen in het gebied voedsel zoeken (foerageren) wordt geen ontheffing aangevraagd. De omringende omgeving biedt voldoende alternatieven om hierin te voorzien.

3.4.2 Aanbevelingen

Voor vogels gelden een aantal algemene maatregelen die kunnen worden getroffen:

- Werkzaamheden uitvoeren buiten het broedseizoen (half maart - half juli). Daarmee wordt verstoring van broedende vogels en opgroeiende jongen grotendeels voorkomen en wordt vernietiging van legsels tot een minimum beperkt;
- Indien toch binnen het broedseizoen gewerkt gaat worden dient het plangebied gecontroleerd te worden op in gebruik zijnde nesten. Wanneer in gebruik zijnde nesten worden aangetroffen, dient rond het broedgeval een rustzone van minimaal 20 of 50 meter aangehouden te worden, waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. De werkzaamheden binnen deze rustzones dienen in dit geval uitgesteld te worden tot de vogels hun nesten vanzelf hebben verlaten.
- Indien beplantingen of vegetatie verwijderd dienen te worden, kan dit het beste voorafgaand aan het broedseizoen worden gedaan. De kans op nesten in het broedseizoen wordt daarmee verkleind.

patrijs

- Werkzaamheden kunnen het beste uitgevoerd worden buiten het broedseizoen. Gezien het territoriale gedrag van de patrijs dat reeds aanvangt in februari, is de meeste gunstige periode voor activiteiten half juli tot februari.
- De patrijs heeft territoriumgedrag juist in de periode februari - half juli, daarbuiten zijn grenzen van territoria onduidelijk en zwerven groepen over verschillende leefgebieden. Indien na half juli en voor februari, vlak voor uitvoering de vegetatie wordt verwijderd, kan worden voorkomen dat exemplaren in het broedseizoen het plangebied betrekken in hun territorium en dat de soort hier gaat broeden. De periode tussen het ongeschikt maken van het terrein door het verwijderen van de vegetatie en aanvang van de werkzaamheden mag niet te groot zijn, anders bestaat het risico dat het plangebied juist interessant wordt voor de patrijs.

- Indien beide maatregelen niet mogelijk zijn, dient een rustzone rondom een broedgeval aan te worden gehouden om een broedpaar van de patrijs niet te verstoren. Voor de rustzone dient minimaal een afstand van 50 meter aangehouden te worden. Hiermee kunnen negatieve verstorende effecten worden voorkomen.
- Tevens kan de omgeving van het plangebied geschikt worden gemaakt als leefgebied voor de patrijs, bijvoorbeeld door het toepassen van akkerrandenbeheer en herstel/aanplant van hagen, maar ook door het terugdringen van het gebruik van pesticiden.

boerenwaluw

- Werkzaamheden, waaronder het slopen van de stallen, kunnen het beste uitgevoerd worden buiten het broedseizoen. Indien de werkzaamheden gepland staan direct na het broedseizoen, dient een vogeldeskundige, voordat met de sloop wordt begonnen, vast te stellen dat eventueel aanwezige nesten verlaten zijn. Als het nest nog in gebruik is moet gewacht worden met de sloop totdat het nest verlaten is.
- Tevens is het mogelijk om de boerenwaluwen in te passen in de planvorming, bijvoorbeeld door het creëren van nestgelegenheden (ophangen nestkasten), bestaande stallen geschikt te houden als nestgelegenheid en inheemse soorten toe te passen in de beplanting waardoor insecten worden aangetrokken.

roek

- Voor roeken zijn met name hoge bomen van belang. Door deze beplantingen zoveel mogelijk te handhaven wordt schade tot een minimum beperkt. Indien hogere beplantingen verwijderd dienen te worden, dienen deze vooraf gecontroleerd te worden op nesten van roeken. Immers, roeken kunnen deze beplantingen nog voor aanvang van de werkzaamheden betrekken. Hogere beplantingen die niet worden gehandhaafd en waar nog geen nesten in zitten, kunnen daarom beter zo snel mogelijk en buiten het broedseizoen verwijderd worden, opdat zich hier geen nieuwe kolonies vestigen.
- De roek is vooral een soort waarvan bekend is dat deze in Gilze en omgeving overlast veroorzaakt, bijvoorbeeld doordat omwonenden door de roep uit hun slaap worden gehouden. Voor roeken zijn in het verleden ontheffingen aangevraagd voor het verjagen van roeken die belangrijke overlast veroorzaken. Ontheffingen kunnen het beste voorzien worden van een deugdelijk roekenbeschermingsplan waarin alternatieve broedlocaties worden gecreëerd. Wellicht is het zelfs mogelijk om het bedrijventerrein geschikt te maken als alternatieve locatie, door snel in hoogte winnende bomen aan te planten zoals populieren. Hierbij dient echter weer rekening te worden gehouden met mogelijke overlast die de roeken dan kunnen veroorzaken op het bedrijventerrein. Wellicht ook is reeds een roekenbeschermingsplan voor handen, waarin alternatieve locaties worden geboden.

- Vanaf grofweg 15 juli is de kolonieplaats niet meer functioneel als broedplaats en trekt een deel van de roeken weg naar een slaappleats. Het overige deel zal de kolonie als slaappleats gebruiken. Medio oktober zullen de meeste roeken de kolonie verlaten om elders samen met hun soortgenoten, kauwen en spreuwen een centrale slaappleats te vormen. Dit is ook het moment waarop de beplantingen en bomen, waarin de kolonie heeft gezeten verwijderd kunnen worden. Door te starten met het verwijderen van de onderbegroeiing wordt de kolonie ook minder aantrekkelijk voor de resterende roeken en zullen ook deze exemplaren wegtrekken. Vanaf dat moment kunnen de bomen worden verwijderd. Voordat de roeken in het volgende voorjaar de kolonie weer willen opzoeken zijn alle bomen reeds weg en zullen de roeken zich aansluiten bij een andere kolonie (bijvoorbeeld de grote kolonie in het zuidoosten) of één of meer nieuwe kolonies stichten. Het verwijderen van beplantingen en bomen kan het beste overdag plaats vinden, wanneer de roeken in de velden foerageren en dus zo min mogelijk hinder ondervinden van de werkzaamheden.
- Wanneer het mogelijk is om de roekenkolonie in te passen in de planvorming, dan heeft dit uiteraard de voorkeur boven het verplaatsen van het probleem naar een andere locatie.

huismus en ringmus

- Op het te ontwikkelen bedrijventerrein kunnen vervangende nestelgelegenheden en foerageermogelijkheden gerealiseerd worden door kleine aanpassingen aan de bebouwing, het ophangen van nestkasten en de aanplant van besdragende struiken en struiken die insecten aantrekken voor de huismus en de ringmus.

3.5 Bijgestelde conclusies en aanbevelingen op basis van recente wijzigingen in het ontheffingsbeleid

Algemeen

In een overleg met Dienst Landelijk Gebied⁵ werden de resultaten en het advies, waaronder dat van de partijs en de roek besproken. Aanleiding was een recente (per september 2006) herziening van het ontheffingsbeleid door een andere interpretatie van artikel 11 van de Flora- en faunawet⁶ door DLG en LNV. Deze herziening kreeg gestalte in een intern Werkader / Handreiking Flora- en faunawet, dat later dit jaar zal worden gepubliceerd op de website van LNV. Samengevat komt het erop neer dat vanaf september 2006 voor ruimtelijke ontwikkelingen géén ontheffing en compensatie meer nodig zijn voor vaste rust- en verblijfplaatsen (en dus ook het leefgebied) van broedvogels buiten het broedseizoen. Dit geldt dus ook voor de partijs en de roek. Uitzondering hierop zijn nesten van bosuil, steenuil, kerkuil, groene specht, zwarte specht en grote bonte specht.

Conclusies

Op basis van dit nieuwe beleid kan het volgende per soortgroep worden geconcludeerd:

Patrijs en roek

Daar de partijs en de roek geen bijzondere bescherming genieten krachtens de Flora- en faunawet is geen ontheffing en compensatie noodzakelijk voor ruimtelijke ingrepen buiten het broedseizoen.

Grote bonte specht

Een nest van een grote bonte specht, dat nog in functie is, is jaarrond beschermd, waardoor voor het verwijderen van een nest een ontheffing noodzakelijk is. Het advies uit hoofdstuk 3.4.1 blijft voor deze soort van kracht.

Aanbevelingen

Voor de aanwezige broedvogels wordt aanbevolen de maatregelen uit hoofdstuk 3.4.2 te volgen. Van kracht blijft ook dat werkzaamheden bij voorkeur buiten het broedseizoen dienen plaats te vinden.

⁵ D.d. 21 september met dhr S. Hunink en J. Mees, DLG.

⁶ Artikel 11 luidt: '*Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- en verblijfplaatsen van dieren behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren*'.

4 Literatuur

Bal, D. (*et al.*), 2001, *Handboek natuurdoeltypen*, i.o.v. Directie Natuurbeheer van het Ministerie van LNV, Wageningen.

Broekhuizen, S. (*et al.*), 1992, *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*. K.N.N.V., Utrecht.

Diepenbeek, A., 2003, *Veldgids diersporen*. K.N.N.V., Utrecht.

Jansen, J.A.M., J. H.J. Schaminée, 2003. *Europese Natuur in Nederland, Habitattypen*. K.N.N.V., Utrecht.

Jansen, J.A.M., J. H.J. Schaminée, 2004. *Europese Natuur in Nederland, Soorten van de habitatrichtlijn*. K.N.N.V., Utrecht.

Kapteyn, K, 1995, *Vleermuizen in het landschap, over hun ecologie, gedrag en verspreiding*. Uitgave i.s.m. Provincie Noord-Holland, Noordhollandse Zoogdierstudiegroep, Het Noordhollands Landschap, Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs BV, Haarlem.

Limpens, H., K. Mostert, W. Bongers, 1997, *Atlas van de Nederlandse vleermuizen*. K.N.N.V., Utrecht.

Meijden, R. van der, 1996, *Heukel's flora van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Provincie Noord-Brabant, 2002, *Streekplan Noord-Brabant 2002. 'Brabant in balans'*, Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

Provincie Noord-Brabant, 2002, *Rekening houden met Habitatrichtlijnsoorten in Noord-Brabant*. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

Provincie Noord-Brabant, 2003, Revitalisering Landelijke Gebied; *Digitale Atlas RLG, deel 2a: aanvullingen op deel 2*. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5*. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, K.N.N.V. Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Sparreboom, M.(red.), 1981, *De amfibieën en reptielen van Nederland, België en Luxemburg*. A.A.Balkema, Rotterdam.

Tax, M.H., ir., 1989, *Atlas van de Nederlandse Dagvlinders*. Vlinderstichting, Wageningen en Natuurmonumenten, 's-Gravenland.

Overige Bronnen:

www.minlnv.nl
www.natuurloket.nl
www.ravon.nl
www.gilzerijen.nl

Bijlage 1: Rapportage natuurloket

Rapportage voor kilometerhok X:124 / Y:395

Soortgroep	FF1*	FF23*	H/Y*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten	1			2	goed	-	1990-2003
Mossen					redelijk		1985-2004
Korstmossen					niet		1985-2004
Paddestoelen					slecht		1985-2004
Zoogdieren		1			matig	51-100%	1994-2004
Broedvogels		1			slecht	0%	1993-2004
Watervogels					niet		96/97-03/04
Reptielen					niet		1990-2004
Amfibieën					niet		1990-2004
Vissen					niet		1990-2004
Dagvlinders					redelijk		1994-2004
Nachtlinders					niet		1980-2004
Libellen					goed		1994-2004
Sprinkhanen					niet		1994-2004
Overige ongewervelden					niet		1994-2004

Rapportage voor kilometerhok X:125 / Y:395

Soortgroep	FF1*	FF23*	H/Y*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten				3	goed	-	1990-2003
Mossen					redelijk		1985-2004
Korstmossen					niet		1985-2004
Paddestoelen					niet		1985-2004
Zoogdieren					niet		1994-2004
Broedvogels		1			slecht	0%	1993-2004
Watervogels		16			matig	0%	96/97-03/04
Reptielen					niet		1990-2004
Amfibieën					niet		1990-2004
Vissen					niet		1990-2004
Dagvlinders				1	redelijk	0%	1994-2004
Nachtlinders					niet		1980-2004
Libellen					matig		1994-2004
Sprinkhanen					niet		1994-2004
Overige ongewervelden					niet		1994-2004

Rapportage voor kilometerhok X:126 / Y:395

Soortgroep	FF1*	FF23*	H/Y*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten				1	goed	-	1990-2003
Mossen					redelijk		1985-2004
Korstmossen					niet		1985-2004
Paddestoelen					niet		1985-2004
Zoogdieren (#)		1			matig	51-100%	1994-2004
Broedvogels		1			slecht	0%	1993-2004
Watervogels					niet		96/97-03/04
Reptielen					niet		1990-2004
Amfibieën					niet		1990-2004
Vissen					niet		1990-2004
Dagvlinders				1	redelijk	0%	1994-2004
Nachtvlinders					niet		1980-2004
Libellen					matig		1994-2004
Sprinkhanen					niet		1994-2004
Overige ongewervelden					niet		1994-2004

Bijlage 2: Toelichting tabellen soorten Flora- en faunawet

In onderstaande tabellen staan alle beschermde soorten van de Flora- en faunawet (Ffwet). De tabellen zijn aan de ene kant aan de orde bij ontheffingverlening voor artikel 75 en aan de andere kant bij vrijstellingen in het kader van het Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen (AMvB artikel 75).

Vogelsoorten zijn in deze tabellen niet apart opgenomen, omdat het een erg lange lijst is. Alle vogelsoorten in Nederland zijn beschermd (behalve exoten). In de toelichting bij de tabellen staat aangegeven welk regime toepasselijk is voor vogelsoorten.

Tabel 1: Algemene soorten

<u>Zoogdieren</u>	
aardmuis	Microtus agrestis
bosmuis	Apodemus sylvaticus
dwergmuis	Micromys minutus
bunzing	Mustela putorius
dwergpspitsmuis	Sorex minutus
egel	Erinaceus europaeus
gewone bosspitsmuis	Sorex araneus
haas	Lepus europaeus
hermelijn	Mustela erminea
huisspitsmuis	Crocidura russula
konijn	Oryctolagus cuniculus
mol	Talpa europaea
ondergrondse woelmuis	Pitymys subterraneus
ree	Capreolus capreolus
rosse woelmuis	Clethrionomys glareolus
tweekleurige bosspitsmuis	Sorex coronatus
veldmuis	Microtus arvalis
vos	Vulpes vulpes
wezel	Mustela nivalis
woelrat	Arvicola terrestris
<u>Reptielen en amfibieën</u>	
bruine kikker	Rana temporaria
gewone pad	Bufo bufo
middelste groene kikker	Rana esculenta
kleine watersalamander	Triturus vulgaris
meerkikker	Rana ridibunda
<u>Mieren</u>	
behaarde rode bosmier	Formica rufa
kale rode bosmier	Formica polyctena
stronkmier	Formica truncorum
zwartrugbosmier	Formica pratensis
<u>Slakken</u>	
wijngaardslak	Helix pomatia
<u>Vaatplanten</u>	
aardaker	Lathyrus tuberosus
akkerklokje	Campanula rapunculoides
brede wespenorchis	Epipactis helleborine
breed klokje	Campanula latifolia
dotterbloem	Caltha palustris
gewone vogelmelk	Ornithogalum umbellatum
grasklokje	Campanula rotundifolia
grote kaardenbol	Dipsacus fullonum
kleine maagdenpalm	Vinca minor
knikkende vogelmelk	Ornithogalum nutans
koningsvaren	Osmunda regalis
slanke sleutelbloem	Primula elatior
zwanebloem	Butomus umbellatus

Toelichting tabel 1

- Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen, geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 1 voor artikel 8 t/m 12 van de Ffwet. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. Voor deze activiteiten hoeft geen ontheffing aangevraagd worden.

- Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 1 een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets).

Bijlage 3: Samenvatting handleiding broedvogels monitoring project (Sovon)

aanmelding

- overleg met de coördinator over deelname, keuze proefvlak, vereiste vogelkennis en ervaring.

proefvlak

- vraag toestemming aan eigenaar of beheerder;
- inventarisatie volgens intensieve en gestandaardiseerde uitgebreide territoriumkartering;
- 10 tot 600 ha groot (vast) gebied met eigen nummer;
- grootte afhankelijk van het landschap en vogelrijkdom;
- ligt in één landschapstype.

veldwerk

- alle voorkomende soorten inventariseren (onderdelen Alle soorten, Stadsvogels) of bepaalde soorten (Bijzondere Soorten, Weide en akkervogels, Roofvogels);
- minstens 5 tot 10 bezoeken in maart-juli;
- bezoeken omstreeks zonsopgang (vooral zangvogels);
- bezoeken in de ochtend en overdag (vooral niet-zangvogels);
- één of enkele nachtbezoeken;
- tussen 2 opeenvolgende bezoeken zitten gewoonlijk tien dagen;
- bij elk bezoek het proefvlak fijnmazig doorkruisen, of route afstemmen op de te onderzoeken soorten;
- waarnemingen die op broeden of een territorium duiden (zang, paar, balts, alarm, ouders met voer, nest), met afkortingen en symbolen op veldkaart noteren;
- speciaal letten op 'uitsluitende' waarnemingen (van verschillende territoriumhouders);
- nesten zoeken alleen in specifieke gevallen.

bureauwerk

- veldwaarnemingen overzetten op verzamelkaarten per vogelsoort (soortkaart);
- territoria/paren onderscheiden aan de hand;
- vogelsoorten met duidelijk territoriaal gedrag (vooral zangvogels): op basis van het aantal bezoeken bepalen hoeveel waarnemingen per territorium vereist zijn, minimaal 1, 2 of 3;
- voor standvogels (altijd aanwezig) zijn de eisen zwaarder dan voor zomervogels (arriveren later);
- voor vogelsoorten met minder duidelijk territoriaal gedrag (vooral niet-zangvogels) zijn minimaal 1, 2 of 3 waarnemingen per territorium vereist;
- bij kolonievogels het hoogste aantal nesten of paren aangehouden;
- door in elk territorium 1 of soms 2 waarnemingen te eisen uit de periode 'tussen de datumgrenzen' worden trekvogels, zwervers en dergelijke zoveel mogelijk uitgesloten;
- nest-indicerende waarnemingen en nestvondsten tellen altijd;
- bij begrenzing van 'papier territoria': zoveel mogelijk waarnemingen onderbrengen in zo weinig mogelijk territoria;
- als uitsluitende waarnemingen ontbreken, bepaalt de fusie-afstand of er sprake is van één territorium;
- bij territoria op de grens van het proefvlak, bij geconcentreerd broedende soorten, bij polygamie en bij overzomerende soorten gelden aparte regels;
- informatie over het proefvlak en waarnemergegevens invullen op formulier Aanmelding proefvlak;
- ingevuld formulier voor 1 oktober opsturen naar SOVON;
- nieuwe tellers sturen tevens soortkaarten en een overzicht van geregistreerde waarnemingen op (formulier N);
- resultaten worden onderworpen aan een controle; de waarnemer krijgt de uitslag aangeboden.